

Harimadras Sangramam.

4 D. 1 to 6 A. 1.

4-5

RED BY

MADE

R. S. R. & Son
Booksellers & Publishers,
VIZIANAGRAM

281-200-50

Printed at S. R. V. Press,
VIZIANAGRAM.
1925.

(Copy right Registered.)

(Price As. 14.)

[illegible]

పరశురామ గర్వభంగము

Mo. CG-030-0

శ్రీ సాహసము

[illegible]

1950-1951

హనుమ (దామ నం గామ ము .

అను

[శ్రీరామాంజనేయుల యుద్ధము]

చక్కలి పాట...

—||—

విజయనగరము బుక్కు సెల్

ఆర్. సంజీవిరావు అండ్ సన్ వారిచే,

ప్రకటితము.

~

స్వకీయ

శ్రీరామాంజనేయల కథాచరిత్రకాలయందు కుద్రితము.

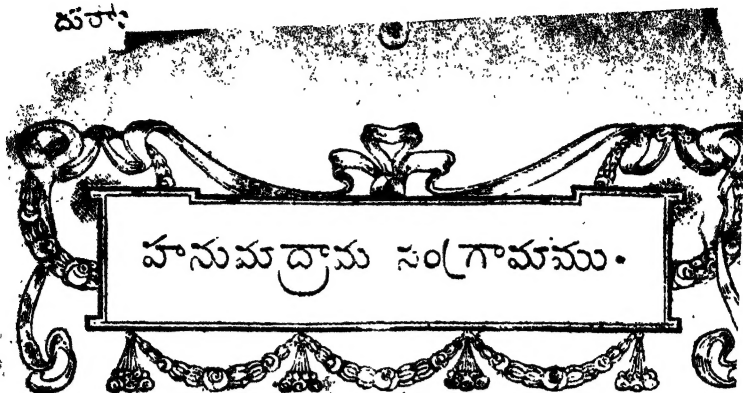
విజయనగరము,

1925.

[కాఫీ టేబుల్ రిజనర్సు]

[వెల రు0-12-0లు.]

నాంది

మ॥ చిరభాగ్యోదయ హేమభూతమూ శుభ ♦ శ్రీకారణంబున్ :
శ్వర బృందారక హానిపందిత ముమా ♦ పద్మాయతాక్షీవ
హరసంసేవిత మార్యరక్షణము, ను ♦ ద్యచ్ఛత్రుసంహార వ
వరరామ ప్రభుపుణ్య పాదరజమే ♦ పాలించుమిమ్మెప్పుడు.

ప్ర ధ మాంక ము .

(యయాతియు, ముత్రియగు విశారదుండును ప్రవేశించుచున్నాఁ
యయా—ముత్రివర్యా! విశారదా!

తే॥ గీ॥ మఖములన్నిటియందును ♦ మహినిదురగ
యాగమేగొప్ప; యదిచేసి ♦ యలరువారు
నిందిరామనోహపకృష్ట ♦ నందగలిగి
చెలగుదురటంకు హానలు ♦ నెప్పుడుండు

ఉ. తాపసచంద్రులార! కడు ♦ ధన్యతనందెను నాదుజన్మ;
 నార — షీ గృహారసము ♦ నెంతయు నావయి బొట జేసినన్
 బ పములెల్ల బాయదగు ♦ మార్గము జూపంగఁపనాదికన్
 శ్రీపతికిన్ బ్రయంబుగను ♦ జెచ్చెయి గముజేతు ధాత్రిలోన్.
 తాపసోత్తములారా! ఈదీనునియెడలఁ గృపఁబూని కృతార్థుజేయఁ
 దలంచివచ్చిన మీపాదపంకేరుహంబుల కనేకసమస్కారము
 లాచరించుచున్నాను.

తే॥ గీ॥ మీదుపదధూళి సోకగా ♦ నాదు భవన
 మెట్టిప్రణ్యంబుగావించి ♦ యెగడియుండె
 పూర్వజన్మంబునందునఁ ♦ బుణ్యులార
 కంటిమిము నేడు ధన్యతఁ ♦ గంటిఁగాదె

వసి—రాజా!

తే॥ గీ॥ అఖిలదానవ్రతమ్ముల ♦ కాటపట్టు
 నాశితావనంబునకును ♦ నమరభూజ
 మట్టియిత్వాకువంశంబు ♦ నందుజన్మ
 మంది యశమందుచున్నాడ ♦ వవనిపాల.

అగ—

మ. జలజాతాస్తకులాభి పూర్ణశశివై ♦ జన్మించి ధర్మంబుఁ జె
 న్నలరన్ బాలనమాచరింపుచునము ♦ దృష్టితినిగాంచుచున్
 ఖలులన్ దుష్టుల నీచమార్గపరులన్ ♦ దంకించు నీచేతనున్
 పడియాగం బొనరింపఁజేయిటది మాభాగ్యంబు రాజోత్తమా.

అత్రి—తే॥ గీ॥ నిరతసత్యవ్రతంబున ♦ వరలుచుండి
 యంబుజాక్షు పదములు మ ♦ నంబునందు
 నిలిపి నేవించునట్టి భూ ♦ నేతలెల్ల
 మాకు మిత్రులౌదురు సుమా ♦ మానవేంద్ర.

మర్యాద — తేగ్గీయాగములు జరుగునలము ♦ లాటపట్టు
మాధవచదాబ్బచింతనుల్ ♦ పరమహితులు
భూరిహరికథాశ్రవణంబు ♦ భోజనంబు
గాగఁజరియింపుచుందుము ♦ యౌతలేశ.

విశ్వా —

ఉ. అంతటియశ్వమేధము ధ ♦ రాధపులెల్లరు మోదమందగా
స్వాంతమునందు శ్రీధపుడు ♦ నుతనమందగఁ జేయ నెంచి భా
స్వంతకులప్రసిద్ధి కొక ♦ వన్నెను బెట్టుచునుంటివివు భూ
కాంత! త్వదీయకీర్తి త్రిజ ♦ గంబులయందున వెల్లిమించడే.

నార — రాజేంద్రా! పుట్టినభూపతులందఱును యాగంబునేయరు. ఎ
శ్వరో నూటికొక్కరు నేయుచుదురు. నీపురాకృతసుకృతం
బునంజేసి, నీకీకోర్కె జవించినది. నీయుద్యమంబునకు సంత
సించి తపోధనులందఱు నేతెంచియున్నారు. వీరిపాదారవింద
శందర్భశంబున నీజన్మము ధన్యతవహించినది. కావున య
థావిధిగ వీరిని వర్ణపాద్యాదివిధులంబూజింపుము. (తనలో)
ఈమధ్య నెక్కడను గలహంబు సంపాదించియుండకపోవుట
చేత నాచిత్తంబంతయు నడియొక తీరుగనున్నది. కలహము
లేనిదివంబు నాకుపవాసంబుతో సమానము. ఇప్పుడీ సభ
యందేదేని కలహము వాటిల్లజేసి నాపొట్టనింపుకొపవలెను.
(ఆలోచించుచున్నాడు.)

యయా — (మంత్రిజూచి) మంత్రీ! ఈతాపసోత్తముల బూజింపవల
యునుగావున బంగారుకలశముతో విమలసలిలంబును దెచ్చు.

మంత్రి — చిత్తము. (నిష్క్రమించి వెంటనే కలశముతో నుదకము
దెచ్చి యిచ్చును.)

యయా — (నీతమునందుకొని మొదటవసిష్ఠుండు మొదలగువారి పా

వంబులను గడుగుచున్నాడు.)

నాకీ—(తనలో) మంచియుపాయముతోచినది. (విశ్వామిత్రునితో రహస్యముగ) విశ్వామిత్రా! చూచితివా? ఈయయాతిమర్యాద! నిన్ను బరాభవించుటకే యిక్కడకుఁ బిలచినాఁడు. కాకున్నచో నపరబ్రహ్మవగు నన్నువీడి తొలుత వసిష్ఠుని బూజించునా! నీకిదిబాగున్న దేమోకాని నాకు మాత్రము బాగులేదు. నీవీసమయంబున మాశముదాల్చి యూరకుంటి వేని నిన్నశక్తునిగఁ బరిగణింతురూ.

వసి—(తనలో) కలహభోజనంజేదియో విశ్వామిత్రునకు బోధించుచున్నాడు. ఈవిశ్వామిత్రుండతనివచనంబుల వినియే దేనిపోరాటంబు గల్పించుకొనఁడుగదా.

యయా—(కలశంబును విశ్వామిత్రునియొద్దకు దెచ్చి) తాపసోత్తమా! నీవాదంబు లిటుదెప్పు.

విశ్వా—(కోపముతోఁదన్ని) ఛీ! నీయర్ఘ్యపాద్యంబు లెవ్వరికి గావలయును?

మ॥ సరసీజాతకులంబునంబొడమి శా ♦ శ్రుజ్ఞానమున్నేర్చి సో
పరయా విద్యలనన్నియుం జదివి స ♦ త్యంబే సహపల్తుచు
పరయాగంబును జేయఁగాఁదలఁచి స ♦ ద్భావంబునంబిల్చి యీ
కరణి నన్నుబరాభవించెదవుగా ♦ యైపాలవంశాధమా.
ఔరా! దుర్మదాంభా! నాకిట్టియవమానంబు గూర్చుటకే నన్ను
రావించితివి.

2. అనుబంధము.

నార—(తనలో) విశ్వామిత్రుకోపాగ్ని యొకురించినదే.

వసి—(తనలో) ఈతనిక కారణంబుగఁగోపముజనించిన దేమిచెప్పుమా!

యయా—(తనలో) ఈమునిశాస్త్రులంబున క్రాగ్రహముగల్గెనంతటి

ప్రథమాంకము.

మహాపచారంబును నేనేమికావించియుంటిని: (ప్రకాశముగా)
మునికులతలకా! అకారణంబుగ నాపై నేలయాగ్రహించెదవు?
మ॥ అనఘా! నాదుశరీరము దగిలి పా ♦ దాబంబులు నొచ్చెగా
యని శంకించుచునుంటిగావున నము ♦ ద్యస్త్రీతి వీక్షించి నీ
ఘనపాదంబులొనంగు మొత్తెద, మహా ♦ గ్రంథేలవూనంగకా
రణమొక్కింతయు గానరాదు చెవుమా ♦ రాజత్కపాశాలివై
(పాదంబులు బట్టుకొనును)

విశ్వా—(కోపముతో) ఓహీ! దుర్మతి నాపాదంబులుమాత్రమే నొ
చ్చులలేదురా! శరీరమంతయు మండుకొనిపోవుచున్నది. అ
వురా! ఎంతసాహసకార్య మాచరించితివి! ఇట్టివాడవని తె
లిసియున్నచో నేను రాకుండునుగదా!

యయా—(కరంబులుమోడ్చి) మహానుభావా! నిరంతరకరుణామ
యా!

తే॥ గీ॥ కారణంబినుమంతయుఁ ♦ గానరాదు

కోపమూన నేటికి ముని ♦ కుంజరేంద్ర

తెలుపుమాదోషముండిన ♦ దిద్దుకొందు

మొక్కెదను నీకు మఱియింత ♦ మొక్కువాడ

నార—(విశ్వామి తునిజూచి) నీయాగ్రహంబునకుగారణంబు దెలువ
కుండ నాగ్రహించిన బ్రయోజనంబేమున్నది. పాపమీరాజు
చేసిన యపకారమేదియో తెలుపుము. దిద్దుకొందుననివలు
కుచున్నాడు.

విశ్వా—(యయాతింజూచి) ఓహీ! నృపాలాధమా! నీకుగారణంబె
ఱింగింపవలయునా! నీవుజర్మించుటరజేసి న్వచ్చమైన సూ
ర్యవంశంబునకుగూడ కళంకమువచ్చెనుగదా? ఔరా! నా
పోమహిమంబు నెఱింగియు నీవిట్లుగావించితివిగా! సూర్యవ

శవురాజునకుఁ బురోహితుండు గదాయనితలంచి, యివ్వసి
వుండేపథమపూజకర్తుండని తెంచితివిగాఁబోలు! మున్ను
త్రిశంకునికై సృష్టికై బ్రతిసృష్టిగావించి యపరబ్రహ్మయని
పేరందిన యీ విశ్వామిత్రుండుండెనని తెలుంగవుగాబోలు
రాజ్యమదాంధత్వమునఁ గన్నులు గానకుంటివా!

అ॥ గీ॥ ఎడగాయఁగ వెఱచును ♦ నిన్నఁడు మదిని
వాయువైనను దిరుగడు ♦ భయముఁబూని
మృత్యువైనను నిరతంబు - వెఱచుచుండు
నేనయొక్కొంతయల్లిన ♦ హీనచరిత.

నాముం దీతాపనులెంత విష్ణుబ్రహ్మరుద్రాదిదేవతలెంత?

వసి—(విశ్వామిత్రునిజూచి) విశ్వామిత్రా! నీవేదయో యకారణ
బుగఁ గలహంబు శంచుకొనుచుండువుగాని మరియొండుచూ
డవు. అందఱము నిచ్చోటి కొక్కసారియేవచ్చితిమి అంద
ఱ సీతండు పూజించినాడు. నన్నబూజించినాడని నీకీ కడు
పుబ్బుచనమేల? ఇట్టి యనవసర కలహంబును బెట్టుకొనక
శాంతమువహించి కార్యముజరుగునట్లు చూడుము.

విశ్వా—వసిషా! ఇంతమందిమునులలో బ్రథమపూజ నందగలిగితిని
గదాయని సంతసంబున నిట్లుపలుకుచుంటివిగాఁబోలు! కాకు
న్నచో మాతగవుదీర్ఘమని నిన్న బొట్టును గాటుకయుబెట్టి
యిచ్చటికెవ్వరు పిలిచినారు? సూర్యవంశపురాజులకుఁ బురో
హితుండవై యుంటండేసి, యీశతుండీబాలిశుండీ నృపాధ
ముండీట్లుమన్నులనెల్లఁ దృణీకరించి నిన్నుఁ బూజించినాడు.
ఇతనిచే నేను ప్రథమపూజనందుటకు సూర్యవంశజులకు బు
రోహితుండవై యుండిన బాగుండునుగదా!

వసి—కౌతా విశ్వామిత్రా! నీకుఁ గోపముకాని నుద్యమము దెలియ

ప్రథమాంశము.

మ. భరాభారంబు వాపుటకును, భక్తజనంబుల రక్షించుటకును, నిఖిలతాపన జనాభీష్టంబులఁ దీర్చుటకును, భక్తరక్షణపరాయణుండును. శ్రీమదించిరా సుందరీహృదయాబ్జ భాస్కరుండును, సనకసనందనాది మునిబృందపూజితులండును, నగు సమ్మహావిష్ణువు లీలామానుషవిగ్రహుండై సవితృపంశంబున జన్మించునయెఱింగి జన్మంబు ధన్యంబగుననితలంచి, యీ సూర్యవంశజులకు బురోహితుఁడనై మెలంగితిని. నేనీ పదంబభిష్టించినందులకు శ్రీరాముని జన్మంబునంజేసి, నాకోరిక నెఱవేరినది. మూఁడుండనై నాపురోహిత పదంబును దూషించితివి. నీవు సహస్రశేల వర్షంబులు మహాఘోరమైన తపంబొచరించినను దీనిఁ బడయఁజాలవు. ఇంకమగయి రుప్రతితపముయొక్క తారతమ్యంబులు నిష్పండిచ్చటనున్న మునులకుఁ దెలిసియేయున్నవి: అనవసరముగా వాగ్వాదంబునకు విజృంభింపక కోపముఁ దిగమింగుకొనుము.

విశ్వా—(కోపముతో) వసిష్ఠా! నోరుమూయుము. హిమశైలంబున వాయుభక్తుఁడనై పరమేశ్వరునిగూర్చి యొనర్చిన నాతపోసామర్థ్యము నీకుఁ దెలియదా? భవత్సుతులను సూర్యరనుకుక్కడగించినప్పుడైనను నీకుఁ దెలిసియుండెనా! నీపురోహితపదంబును నీవే వెల్లడించుకొనుచుంటివి. నీపదంబునకై తపంబొచరించుతాపెవ్వరును నిచ్చటలేరు. పదివేలసంవత్సరంబులకును నది నీకే యుండవలయును పరమేశ్వరుడు దానిని మాకుఁ గూర్చకుండుఁగాక.

3. అనుబంధము.

మూర్తా—(విశ్వామిత్రునిజూచి) మిత్రమా! నిశ్వామిత్రా! వైరా

గృహములేని యోగము వ్యర్థమైపోవునను సంగతి నీకుఁ దెలిసి యేయున్నది. పరమేశ్వరునిగూర్చి ఘోరమైనతపముఁ గావించి సృష్టికేఁ బ్రతిసృష్టిఁగావించి మించిననీకింత కోపము తగదు. ఇందెవ్వరు ముందుఁబూజింపఁబడిన నేమి? ముందుఁ పూజింపఁబడిన వారికి వచ్చిన యెక్కువ మర్యాద యేమున్నది?

విశ్వా—ఓహోహో! నాకుఁగోపము తగదని నీవా చెప్పచుంటివి? పాపము! కోపమున్న నీవేమియు నెఱుంగవు. కోపంబంతయు నొక్కచోట ముద్దఁగాఁజేసి, నీయందుంచి యవ్వరించినిన్ను సృష్టించినాడన్న సంగతి లోకవిదితమే. అట్టి నీవా నాకుబుద్ధిఁగఱపుచుంటివి? చాలుఁజాలు! ఇంక సూరకొనుము.

అత్రి—(దుర్వాసునిజూచి) వత్సా! కోపమే ప్రధానముగాఁగల యీతనితో మనకేల?

యయా—(మునులంజూచి) మునికుంజరులారా! నాకొఱకు మీ లోమీరేల వాక్కులహంబును బెంచుకొనెదరు. (విశ్వాసు త్రినిజూచి) మహానుభావా! గాఢినందనా! నీకోపకారణము నాకుఁదెలియవచ్చినది. నావలన నొక్కింతయు దోషంబు లేదు. నేను జేసినదిసరియైనదేయని నేను భావించుచున్నాను.

నాక—(తనలో) కలహంబు పెద్దదైనంగాని నాకడుపునిండినట్లుండదు

విశ్వా—(యయానింజూచి) ఓహో! సూర్యవంశబడబాసలా! వేసి నదోషంబు సరియైనదేయని యెదిరించి పలుకసాహసించెదవా! మందుచున్న క్రోధాగ్నిని మఱితప్రజ్వరిల్ల జేయుచుంటివిగదా?

యయా—తాపసోత్తమా! నీవిట్లకాతణంబుగ నాగ్రహించుచున్న చో నేనేమని చెప్పఁగలను?

సీ॥ తథమునందుల్ బెద్ద ♦ తపసులండటిలోన
 శిష్టగుణుండు వ ♦ సిష్టుడుండ
 అటచేత సప్తాబ్ధి ♦ లమరంగజేసిన
 ఘనతపశ్శాలి య ♦ గన్తుడుండ
 మహాదుమూర్తులదన ♦ పుత్రులుగాఁగొన్న
 యలఘుతపోనిధి ♦ యత్రీయుండ
 ముక్కంటియవతార ♦ మునుదాల్చి పుడమిపై
 శాజిల్లినట్టి దు ♦ ర్వాసుడుండ
 తే॥ గీ॥ వీరినందఱ విడనాడి ♦ బెట్టినగుచు
 నిన్ను నేరీతిఁ బూజింతు ♦ నెమ్మిడెపుమ
 కోపమేటికిఁ బూనంగఁ ♦ గుళికపుత్ర

శాంతమును బూను మిప్పడైన ♦ స్వాంతమందు
 నార—శాఖ! కుండబిద్దలుకొట్టినట్లు చెప్పితివి. (విశ్వామిత్రుని
 జూచి) విశ్వామిత్రా! వింటివా?

వసి—(తనలో) పానకములోఁ బుడకవలె నేవారదుండూరకొనడు
 గదా!

విశ్వా—(యయాతించూచి) ఓరీ! వాచాటా! ఏమనిరాచేలితివి? స్వ
 ప్తికిఁబ్రీతిస్వప్తిఁగావించిన యపరబ్రహ్మనను సంగతి నీకుఁడె
 లితుదా? ఈవసిష్ఠకుమారశతంబును నంతకుని పోలి కంపిన
 వాడవని యెఱుంగవా! బ్రహ్మముషినన్న సంగతి మఱచితి
 వా? మహాతపోసమాసాదిత సకలాశ్రుసంపన్నుడనని వీక్షిం
 పవా? ఔరా! ధనగర్వంబునఁ గన్నును మిన్నును గానక
 యుంటివా?

యయా—మహానుభావా! నీతపోసామర్థ్యంబును, నీవపరబ్రహ్మవన్న
 సంగతియునాకుఁడెలియును. నీవునుక్షత్రియవంశ ప్రావిర్భూ

తుండవేయగుటజేసి, నాయందెక్కువ యాదర భావంబులు జూపుదువని తలంచితనిగాని యిట్లునేయునువని తలంపలేదు. వసిష్ఠునిఁ బూజించినందులకు నీవలుగ నేల? అన్నిటియందున బ్రహ్మతేజంబధికంబుగదా. బ్రాహ్మణులేకదా ముందుఁబూ జింపఁబడవలయును. వెనుక నీకును వసిష్ఠునకును బోరాటం బుగలిగినప్పుడేమయినది? బ్రహ్మతేజంబుముందు నీవాగలేక పోయితివిగదా! నీవు తపోవృత్తిబ్రవేశి చుట కీవసిష్ఠుండేక దా కారణము. ఆకారణంబున బ్రధనుంబున నీతనినిబూజించితిని. నాయందు గృహంతతంగుడవై శాత్రుబుదాల్చి నే నొనంగు స్వర్ణపాద్యంబుల గైకొనుము.

4 ఆనుబంధము.

విశ్వా—(కోపముతో) ఛీ! దురాత్మా! నీయర్ఘ్యపాద్యంబులు నొకక్కరలేదు. నీవు యాగముఁజేసినను జేయకయున్నను నెవ్వరికిఁ గావలయు? నాతపోమహిమయు, నాతేజంబును నీవు కొలఁచి దినంబులలోనే కనుగొందువుగాఁక.

(నిష్క్రమించును.)

యయా—(నెసలో) అక్కటా! ఏమిసేయుదును. ఈవిశ్వామిత్రుం డకారణంబుగ నలిగిపెట్టిపోయెనే (మునులంజూచి) మౌనీం ద్రులారా! కంటికిగదా? అతండలిగి యోనాడు ఇందులకే మిసేయుదును. నాబుద్ధిపూర్వకమగ నీతని నవహానింపవలయునని నేనీకార్యమును జేసియుండలేదు.

వసి—రాజేంద్రా! ఈతనికెప్పుడును గోపమేప్రధానము. దీనికై నీవు విచారించకుము. పరమేశ్వరుండు సమస్తంబును నరయుచున్నాడు. చింతింపక యాగంబాచరించుటకు యత్నమునలుపుము. మాకనుష్ఠానకాలమైనది. ఇకమేమేగదము. (ము

నులంబూచి) మిత్రులారా! రండు.

(మునులందఱును నిష్క్రమింతురు)

యయా—మంత్రివత్సా! తానొకటితలంప దైవమింకొకటి నేయున
నుపలుకు సత్యమయ్యెను.

విశా—రాజేంద్రా! దీనింగూర్చి నీవు చింతింపకుము. అఖిలలోకసం
రక్షకుండగు శృంగవంతుండు నిన్నురక్షింపడా!

(తెఱఱి కోలాలము)

యయా—మూత్రీ! ఆకోలహలమేదియో కనుగొనిరమ్ము.

విశా—(నిష్క్రమించి వెంటనేప్రవేశించి) దేవా! మృగబాధ యె
క్కుడుగనున్నదని వుళిందులు మొట్టపెట్టుకొనవచ్చినారు.

యయా—ఈశమయంబున నిదికూడదటస్థమయ్యెనా! సరియేయా
గళాలలు నిర్మించుటకుదగిన స్రదేశము సరయవలయును గ
దా? ఆసమయంబున దుష్టజంతు సంహరముఁ గావింపవచ్చు
ను మనము రేపే బయలుదేరి పోవుదము. నీవే! పౌరుల
తో రేపుమేము వేటకువత్తుమని చెప్పిపంపివేయుము. నేనం
తిపురంబులోనికేగెదను.

విశా—చిత్తము. (భిరువురును జెరియొక ప్రక్కను నిష్క్రమింతురు)

రంగము—అరణ్యము.

[సప్తశత్రు—సుశర్మ.]

ఓ. అన బంధము.

సుశ—(తనలో) రామ! రామ!! ఈముళ్ళకంచెలలోబడి నడవలే
క నాప్రాణంబులు పోవుచున్నవి. ఇంటియొద్దగూర్చుని హా
యిగాఁ గడుపార భుజింపక, వేటవేడుకఁజూడ నరుదెంచితిఁ

నేల? అయ్యో! సర్వసఖుడనియెనను దలంపక యారాజు
సింగంబును దఱుముచుఁ బరుగెత్తినాడు. అక్కటా! ఒంటి
నైతిని. ఎటుబోవుటకును దారి గానుపింపకున్నది. (దిక్కులు
పలికించుచు బిగ్గరగా) ఓ యయాతిమహారాజా! ఓయయా
తిమహారాజా! ఓయయాతిమహారాజా! (అని కేకలువేయు
చున్నాడు.)

[యయాతి ప్రవేశించును.]

యయా—(సుశర్మను వీక్షించి) మిత్రమా! ఏమిది? అరణ్యమంత
యు బ్రతిధ్వనులిచ్చునట్లు కేకలు వేయుచుంటివే!

సుశ—రాజా! మంచిపనిఁ జేసితివి. ఏమోయనుకొంటిని. అరణ్యం
బున నన్నొంటిగా విడిచిపోయితివా! నాకుదిక్కెవ్వరుంటిరని
తలంచితీ?

యయా—సఖుడా! ఇంతలోనే నీకుభయమా! నిన్ను విడనాడి యొ
క్కఘడియకాలమైనను గాలేదే.

తే॥ గీ॥ భీకరపుఁగేక జెట్టుచు ♦ మీదదుఱుక

నొచ్చి, వచ్చినమ్మగరాజు ♦ నంచితముగ

నేలఁబడవేయఁగా నింత ♦ కాలమయ్యె

తఃస్వమన్నిపుచూ నన్ను ♦ దయనుబూని.

సుశ—ఆసింహముసంగతిఁ జెప్పఁగనే వాయొడలు కంపమెత్తుచున్న
ది ఇంతకును దానినిజంపివచ్చితివా? లేదా?

యయా—నీవు భయమందనపసరములేదు. దానింజంపియే వచ్చి
తిని. అదియుంగాక మార్గమధ్యంబున మఱియొక వ్యాఘ్రం
బెదురైనది. దానింగూడ సింహంబుచెంతకుఁ బంపితిని. ఆ
వ్యాఘ్రంబునఁగతిఁ బలంచినచో నాకుఁగూడ భయంబు జ
నించుచున్నది.

క. దాని బలంబును రోషము

దాని విరోధికినిలేదు ♦ తధ్యము సుమ్మా

దానిని సింగముగ నజుడు

మానక పుట్టించి వెలయ ♦ మటచేస హితుడా.

సుశ—ఓరాజా; నాకుభయముగుచున్నది. ఆవ్యాఘ్రంబు మరల రాదుగదా?

యయా—ఎంత వెట్టివాడవు. చచ్చినవాగు మరలబ్రతికివత్తురా!

సుశ—బ్రతికినవాగు చచ్చినప్పుడు చచ్చినవారేలబ్రతుకరు!

యయా—అట్టిది నీవెప్పుడయినా జూచితివా?

సుశ—చూడకేమి! స్వోపయంబునుదే చూచితిని. కొన్నివత్సరంబులకిందట నేను శాకీయాత సేవింపఁదలంచి గృహంబు వెడలి బయలుదేరి యాయాతీర్థంబులఁదిరిగి మరల గృహంబు నకు వచ్చుచు మార్గమధ్యంబున మాయ ద్రవారింటి కేగితిని. నారాక నెఱింగిన నామిత్రుడొక్కఁడెదురుగవచ్చి నన్నుజూచి “మిత్రమా! సమయంబునకు వచ్చితివి నీభార్యనిశవముం డయైనది కేశఖండనము నేడు జరుపఁబడు” నని చెప్పెను. ఆమాటలువిని నేను గొల్లుననేడ్చుచు నింటి కేగితిని. నాయే డప్పుజూచి యింటిలోనివారందఱును నేడ్చుసాగిరి. అప్పు డిరుగుపొరుగువారందఱును వచ్చి నన్నుజూచి యేడ్పునకుఁ గారణంబుగఁగా నేను “నాభార్య విధవయైన” దని నామిత్రుఁడు చెప్పినాడు. కావున నేడ్చుచుంటి” నని పలికిరిని. అప్పుడే వారందఱును నన్నుజూచి పెద్దపెట్టుననవ్వి కీవుబ్రతికియుండగా నీభార్యకు వైధవ్యమెట్లువచ్చునని పలికిరికాని నేనూరకొనకుండుటచేత నీవుచచ్చి మరల బ్రతికితివిగావున నీభార్యకు వైధవ్యము లేదనిపలికి యోదార్చిరి.

యయా—(నవ్వుచు) నీ తెలివి యట్లున్నది మిత్రమా! నీచరిత్రము
తయు నవ్వబుట్టించునుగదా!

సుశ—రాజా! చెప్పదలంచినచోనికను ననేకములయున సంగతు
లున్నవి. నాకు మిగుల నాకలియగుచున్నది. ఇంతవఱకును
నీవరణ్యంబున నుండువన్నసంగతిఁ దెలిసియున్నచో నిన్నిగా
రేలయినను మూటఁగట్టుకొని తెచ్చియుండును. ఇంక నైన
ను బురఁబునకు మరలుదమా?

యయా—మిత్రమా! వేటయందు మిగుల నలసియుంటిమి గావున
నావటవిటపిక్కింద నొక్కంతకాలము విశ్రమించిపోవుదము.

సుశ—ఏమోయి! రాజా! ఇంకను నన్నుఁ జంపదలంచుచుంటివా!
సంధ్యాసమయంబైనచో నేఁముక్కడిమెకంబయినను గుటు
క్కున మ్రింగివేయునేమో యని భయము గలుగుచున్నది.

యయా—నాయండనుండగా నీకట్టిభయంబుండదు. ఇట్టి యా
గశాలలు నిర్మించుటకై దుష్టమృగంబులను సంహరించితిమి.
ఇంకను నీయరణ్యంబున దుష్టసత్వంబులున్నవనియే తలంచు
చుంటివా? రమ్మ! ఆవృక్షముక్రిందకేగుదమురమ్మ.

(వృక్షముక్రిందికేగుచున్నారు.)

సుశ—రాజా! చిరకాలంబునుండి నీయాశానంబుఁ గనిపెట్టుకొని
యున్నవాడను. అందులో భూసురుండను నీవు చేయుయా
గంబున నన్నిట్లు సత్కరించెదవో.

యయా—ఇదియంతయు నీదికాదా!

సుశ—ఎగవేయుటకు మంచిమాట చెప్పచుంటివే? పోనిమ్ము. ఏము
న్నవేమి! లేకున్నవేమి! వేను భోజనప్రియుండనుగదా! యా
గనమయంబున నాకు భోజనంబున కిబ్బందియుండదు. భోజ
నమాచరించినతిరువార, కావలసిన బూరెలు, గారెలు, చెం

బులో వేసికొనిపోయి యింటియొద్ద హాయిగా భక్షించెదను.

యయా—నీయిచ్చవచ్చినట్లే నేయుము.

సుశ—దీనికేమికాని రాజా! నాకొకదానికై సందియము గలుగు

చున్నది. మొన్న విశ్వామిత్రుడు నీపైని నలిగిపోయెనని చె

ప్పితివే. అతడు నీయెడల నేమియు హానిచేయడుగదా!

యయా—సఖుడా! బుద్ధిపూర్వకముగా నలని నపమానింపనవ్వడు

మనకు. గీడునేయుటకు బరమేశ్వరుండాలని కెట్లుబుద్ధిపుట్టిం

చును. ఆతాపనపుంగవుడు కోపస్వభావుడైనను నిరంతర

కరుణానుయుండునుమా.

(అస్పృహకలేడి వచ్చును.)

సుశ—(లేడినిజూచి) భూపాలా! అరణ్యంబుననున్న దుష్టసత్త్వంబు

లనన్నింటిని వధించితిని పలికితివే. అదిగో లేడిచూడుము!

ఇది నామీదకు దూకును గాబోలు.

యయా—లేడి క్రూరజంతువుగాడు. ఇదియెవ్వరికిని నేయపాతం

బును జేయదు, (అదిజూచి) ఆహా! ఏమి దీనిచందము.

తే॥ గీ॥ తారకాధీశు నమమను ♦ దనరింతుండు

హరిణమారీతిఁ బుడమి వి ♦ హారమునకు

వచ్చెనా! యనునట్లు నా ♦ భావమునకు

నచ్చెరవు బుట్టుచున్నది ♦ యనుంగునఖండ!

అటుజూడుము.

తే॥ గీ॥ తొంగితొంగిచూచుచు గడు ♦ వంగి వంగి

పచ్చికను నమలుచు వడిఁ ♦ బరుగులిడుచు

• రంగు లీనుచునున్న కు ♦ రంగరాజు

మదిగా! మోదంబుగల్గించె ♦ మదికినిపుడు.

మితమా! ఈహరిణంబును బట్టకొనిపోయి నాకుమారున కొనంగె

దఁగాక. బాణమిటు తెమ్ము

సుశ—మహారాజా! బాణంబును సంధించి విడిచినచో నియ్యది నే
లపైఁగూలదా?

యయా—దీనిపాదంబునకుఁ దగులురీతిని శరంబువిడిచెదను. చేతఁబ
ట్టుకొనుట కియ్యది దొరకదుగదా.

సుశ—రాజా! లేనిపోనిశ్రమమేల? ఇది యేమాయామృగమో! దీ
నిఁబట్టుకొనుటవలన మనకేకీడుమూఁడునో. ఆలోచింపుము.

యయా—మిత్రమా! నీకన్నిటికిని భయమే. (బాణమును సంధిం
చి యాశ్చర్యముతో) నీవన్నట్టిది మాయామృగంబువలెనే
యున్నది.

తే॥ గీ॥ ఇష్టఙ్గీంఁచితిమికాదె ♦ హేమహరిణః

మింతలోమాత్రఁబులికాఁగ ♦ వింతదోష

చూడుమల్లదే మనపైనఁ ♦ జూపువేసె

నేమిసేయుద మిప్పట్ల ♦ నెంచిచెపును.

(భయముతో) ఓరాజా! నన్నురక్షింపుము. రక్షింపుము. నాయొడ
లు గంపమెత్తుచున్నది. అయ్యో! లేడివ్యాఘ్రమైనది. కా
దు. లేడి యిదివలకే పాటిపోయినది. ఇదిమఱియొక వ్యా
ఘ్రము కాకున్నచో లేడి పులి యెట్లగును? సత్వరమ్ముగ
బాణంబును బ్రయోగించి దీనితల నూడఁదీయుము.

యయా—(బాణంబును సంధించి) కోట్టుమందువా?

సుశ—ఇంకను గొట్టుమందువాయని యడుగుచుంటివా? నేను బ్ర
తుకవలెనని నీకిప్తములేదా? నాపిల్లలకు నేనొక్కడనే తం
డ్రిని. నాభార్యకు నేనొక్కడనే భర్తను. నీన్న గాపాడ
వయ్యా! బుద్ధిమాలి నేడు నీలో నరుఁడెంచితిని. ఇంక న
ష్టదునురాను. ఇప్పటికి రక్షింపుము! రక్షింపుము!! (శయ

మును నటించును.)

యయా—(బాణంబును విడుచును.)

(తెరలో)

(ఔహా! ఎవ్వడవురానీవు? విశ్వామిత్రాశ్రమహరిణంబును గూల్చితి
వి. కానిమ్ము! కానిమ్ము!! ఈసంగతి మాగురుండగు విశ్వా
మిత్రున కెఱింగించెద.)

(ఇరువురును నిశ్చేష్టితులై యాలించుచున్నారు.)

యయా—హా! ఎంతకార్యము చేసితిని!

సుశ—(తనలో) కొంపమునిగినది. (ప్రకాశముగా) రాజా! తొం
దరపడితిమిగదా!

యయా—మిత్రమా! తానొకటిదలంప దైవమింకొకటి సేయునను
నుడువు సత్యమయ్యెనుగదా? ఆభగవంతుడట్లు చేసినాడో
కంటివా

తే॥ గీ॥ హరిణమును మనముంవర ♦ నలర జేసి

యితతో వ్యాఘ్రముగమార్చి ♦ వింతగొలిపి

శరము కరమునుండియు వడి ♦ జాఱజేసి

యక్కటా! ముంచె, నాకొంప ♦ ననుగుసఖుండ.

విశ్వామిత్రుని యాగ్రహంబునకుఁ బాత్రుడనైతినిగదా! మొన్న న
కలమునీంద్రసముఖంబున సవమానిగిచితిని, యకారణంబు
గ నలిగినయాతనికి మఱితయాగ్రహమువచ్చునట్లు జేసితిని.

ఉ. ఆతడు మానసంబునను ♦ సంచితకోపముఁబూని చూచినా
భూతలమంతయున్ వడఁకు; ♦ భూతగణాధిపుడై నరుద్రుడున్
శీతమయూఖుడున్ ద్యుమణిచిత్తములన్ భయమందుచుండ్రు పృ
థ్వీతలనాధులెంత? ముని ♦ భీకరకోప మహాబ్ధి దాటగన్.

తే॥ గీ॥ ఏమిసేయుదు నింక నా ♦ కేది తెరవు

ఎవ్వరిని వేడికొందును ♦ నవరుబ్రాతు

రేవిధంబున నాతాప ♦ సేందుకోప

వహ్నిఁ జల్లార్పగలవాడ ♦ భవ్యసఖుడ!

సుశర్మా! వేటకరుఁడెంచి యిట్లయితిని. అశ్రమహరిణంబును గూర్చి
ల్పితి నని శిష్యునిచేవిని దండతాడిత యహారగంబుకరణి
మండిపడుచు నాతడిట్లువచ్చును. కావున నాతండు మనకడ
కు రాకమునుపే మనమే యతనిసన్నిధికేగి, పాదంబులపైఁ
బడి రక్షింపుమని వేడుకొనుటయే తగిన పనియని తోచు
చున్నది.

సుశ—రాజా! సీపూరకచింతింపకుము. అడవియందు ముక్కుమూసి
కొని తపంబాచరించుకొను ముసీంద్రులకు రాజులపైఁ గోప
మేలయుండును? అదియుంగాక సీవీకార్యము తెలిసి చేసినది
కాదుగదా! (తెరలో)

తే॥ గీ॥ గాధినందను ఘనతపః ♦ కలితశక్తి

కన్నుఁగానక యెవ్వడ ♦ ఖండమదముఁ

బూని పెంపుడు లేడినిఁ ♦ బుడమివేసి

వాని యంతంబు నికఁజూచు ♦ వాడ నిపుడె

యయా—(భయముతో) మిత్రమా వింటివా! ఈపలుకులు

తే॥ గీ॥ హరిణ మిరీతి నాదేత ♦ నవనిపైన

గూల్పఁబడెనంచు నాలించి ♦ కోపమూని

యేగుడెంచు చున్నాఁడు మా ♦ సింధుడడుగొ

యేమిసేయుదు నింక నా ♦ కేదితెరువు.

(డిక్కులు పరికించి)

సీ. అమితమా క్రోధాగ్ని ♦ యవతరించినరీతి

కన్నుల నిశ్వులు ♦ గడలుకొవ్వగ

అలోనివారా. మొన్న నిఖలమునీంద్ర నముఖంబున బిన్నవ
మానించినందులకే నాహృదయంబున రవులుకొనుచున్న
క్రోధాగ్నిని మఱిత ప్రజ్వలించి జేసితివి. అవనిష్టని తేజంబె
క్కుడో, నాలేజంబెక్కుడో, ఇప్పుడు చూచెదవుగాక.

మ॥ అవమానించివీపుమొన్న సభలో ♦ నద్దానిపైరింపఁగా
నవినీతి వధించినావు, మృగము ♦ దృద్ధాణమువేసి, యా
శివుడైన నను శాంతమానసునిగా ♦ జేయంగశక్తుండ, యో
యవనీపాలక చూచితీరెదను, నీ ♦ యంతంబు భూమిసర్థి.

(నిష్క్రమించును)

7 అనుబంధము

యయా—అహా! మునివర్యుడు రోషకషాయితాత్ముడై నాపార్థ
నమంగీకరింపక యరగినాడు. ఇప్పుడు నేనేమి చేయుదును.
(సుశర్మచూచి) మిత్రమా! చూచితివిగదా? ఈమునివరుం
డు నామాటవివేక యేగినాడు. నిష్కారణంబుగ నీతని కో
పాగ్నికి బాలుపడితివిగదా!

సుశ—రాజా! ఈతడు నీకేమియు శాపమియక యేగినందులకు
సంతసింపుము.

యయా—వెట్టివాడా! శాపమియవలయునా నన్నింక నెన్ని బాపం
లు బెట్టునో!

తే॥ గీ॥ అంతమును జూచితీరుదు ♦ నంచుబలికి

కోపముననేగె, నాముని ♦ కుంజరుండు

నింక నెయ్యదిసేయంగ ♦ నెంచినాడా

యెవరిజేరుదు, నింక నా ♦ కెవరుదిక్కు.

సుశ—రాజా! ఈయరిణ్యరోదన మెందుకు. పురంబునకేగి కఠో
న్యము విచారించుకొందము. (ఇరువురూ విష్క్రమింతురు)

శ్రీ హనుమద్రామ సంక్రమము.

ద్వితీయాంకము.

[సాకేతపురము:—రామునిమందిరంబున

రాముడును—విశ్వామిత్రుడునుప్రవేశము.]

రాము:—మునీంద్రా!

తే॥ గీ॥ పావనంబయ్యె నాదగు ♦ మందిరంబు

చింతలన్నియుఁ బొంతి ♦ స్వాంతమందు

జన్మమా! ధన్యమయ్యెను ♦ సంయమింద్ర

బ్రహ్మముపివైన భవదీయ ♦ రాకకతన.

దేవా! భవదీయపుణ్య పాదరజము సోకుట కీపురంబెట్టిబాగ్యంబును

జేసి యుండెనోకదా! (ఇంచుకయూరకుండి)

మ. వరశిష్యుల్ వినయంబుఁజూపుచును సే ♦ వల్ మీకుగావెతురే

గరిమన్ గోవులు దుగ్ధమిచ్చునుగదా ♦ కామ్యంబులీడేఱునే

ధర నేవాత్సనకై సతంబు తరుబ్బు ♦ దంబెల్ల బుప్పించునే

పరమామోదముతోడ శిష్యుగ, నినున్ బ్రార్థింతు మానీశ్వరా.

విశ్వా—రఘునందనా!

తే॥ గీ॥ విష్ణునకు బ్రతిరూపమై ♦ వెలసియుండి

ధర్మమార్గంబుఁ దప్పక ♦ ధరణిజనుల

బాలనము సేయుచున్నావు ♦ మహితకృపను

మాకుఁగలుగునే, కొఁ జూతలు మానవేంద్ర!

రాము—మునీంద్రా! నీకు నాయుడున్న ప్రేమచే నట్లువచించెదవు.
 నీకృపకర్ణుండనేకాని స్తుతికర్ణుండఁగానని విన్నవించుకొను
 చున్నాఁడ. (ఇంచుకయూరకుంజి) మహాత్మా! ఏదీయోగో
 ప్పకారాః బుంజినఁగాని భవదీయపాదారవింద సందర్శనం
 బు నాకొసంగవు.

తే॥ గీ॥ దైత్యభయమింత లేకుండ ♦ తపముసాగు
 చున్నదికదా! వచింపు శు ♦ శ్లోకచరిత!

విశ్వా— దానవానీకమును గూల్చి ♦ తాపనులను
 గాచియున్నావు, కాదోకో ♦ కాసలేయ.

మ॥ దశదిగ్భాగములకా బ్రతాపమహిమల్ ♦ దట్టంబుగానిండ; న
 ద్దశకంఠుకా సమరాంగణంబున మహా ♦ ధైర్యంబునందాఁకి క
 ర్మశభల్లంబుల సంహరించి, మునులకాగాపాడి, చెల్వొంది, స
 ద్యశముకా గొంటివి, దేవతానికర మాఁగ్లదీప రామాధిపా.
 రాఘవేంద్రా! ధరాభారము వాపఁదలంచి యిద్ధాత్రిపైఁ జెన్నొంది
 సకలదానవులను సంహరించి యుండఁగా నింకను మునులకు
 దానవ భయముండునా?

రాము—తాపసోత్తమా! నీరాకకు గారణం బెఱిగింపఁగోరెదను.
 ఈ సేవకుం జెట్టియభీష్టమునైనను దీర్చుటకు సంసిద్ధుడై
 యున్నాఁడని నమ్ముము.

విశ్వా—(తనలో) ఈవాద్దానమే నాకుఁగావలసినది. నాకాయయా
 తి నృపుడుచేసిన పరాభవంబునకుఁ బ్రతీకార మాతని నితని
 చేతఁ జంపించుటయే. ఎట్లేని యక్కార్యంబున కీతనిని సమ్మ
 తింపఁజేయవలయును. (ప్రకాశముగ) రామా! నాకార్యం
 బెట్టికయైనను జేయుటకు సంసిద్ధుడవై యుంటివా?

రాము—మునీంద్రా! సందియమేల?

తే॥ గీ॥ పసితనంబున శరవిద్య ♦ మహితకృపను
 నొసంగి హరుఃల్లువిడిపించ ♦ యుర్వినుతను
 బెండ్లిగావించితివి నాకు ♦ బృధ్వియందు
 నీయనుజ్ఞ దాటుదునె? ము ♦ సింద్రచంద్ర.

విశ్వా—ముందట్లేచచియింతురుగాని కార్యముఁ జేయవలసి వచ్చిన
 పృథు వెనుకంజ వేయుదువేమోయని సందియంబగుచున్నది
 రాము—దేవా! నీనుడులన్నియు గ్రొత్తగచున్నవి. నన్నన్యథా భా
 వించుచున్నందులకు నాకాశ్చర్యము గలుగుచున్నది. నీవ
 ట్టునఁగాని మరియెవ్వరిపట్టునఁగాని యిత్వావశంశఁజ లన్యతం
 బాడి యుండిరా!

తే. గీ. సత్య మారసియేకదా ♦ జనకుడవుదు
 యాగరక్షణంబునకునై ♦ యంపెమమ్మ
 నీదువెంటను; నెఱుంగవే? ♦ నేడు కొత్త
 వానిగలిగెను నీరీతిఁ ♦ బలుకనగున ?

మ॥ ఘనసామ్రాజ్యరమానీతుమ లెమున్ ♦ గాదంచుఁబల్ రోసినా
 జనముల్ దూఁచి; నాలుబిడ్డలును ♦ దైన్యంబందినా; శాత్రువుల్
 ఘనమాప్రాణముదీతుమంచుభయముల్లల్పింతుగాఁ కెప్పుడున్
 అన్యతంబాడగ నెంచరెల్లు, రవివం ♦ సాధ్విప్రభూత ప్రభుల్.
 ఇంక నీవు నాయందు సందియంబును విడనాడి నీయభీష్టం బెట్టిది
 యో తెలుపుము.

విశ్వా—నాయభీష్టంబును దెలిపిన పిమ్మటఁ జేయఁజాలనని చెప్పఁ
 గూడదునుమా!

రాము—(తనలో) ఏమి! ఈమునీశ్వరం దెన్నడును లేనివిధంబున
 నిట్లు పలుకుచున్నాడు. ఎట్టిబెట్టిదంపుగోరిక గోరునోకదా?
 ఏమైననోమి! ఎట్టియభీష్టంబైనను దీర్చెదనని పాగ్దానబాసరికి

యుంటినిగదా. (ప్రకాశముగా) మునీంద్రా! మీకీశంకయేల?

తే॥ గీ॥ ఈశరీరంబు నిమ్మన్న ♦ నిచ్చువాఁడఁ

దక్కినవి చెప్పనేటికిఁ ♦ దాపనేంద!

సందియంబును వీడుచు ♦ డెందమండు

వేగదెల్పుమా! నీదు న ♦ భీష్టమేమొ.

విశ్వా—(తనలో) ఇంక నేను సందియ బందనేల? నాయభీష్టంబును
దెల్పెదఁగాఁడ. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ భవ్యసభలోన నవమాన ♦ పఱచెనన్ను

గర్వచిత్తుడై యెప్పుడు ♦ హృతలేందుఁ

ఛొక్కఁడహీను నీవింక ♦ నుర్విఁగూల్చి

సంతసంబును గొల్పునా ♦ స్వాంతమునకు.

బాము—(తనలో) కోపహృదయుండగు నిమ్మనీంద్రు డెట్టియభీష్టం
బుఁగోరుచున్నాడు? అక్కటా! ఈతనికోపాగ్నిఁ బాల్పడిన
యారాజెవ్వడోకదా! ఇందులకే కాఁబోలీతఁడు మొదటనెట్టి
శార్యమునైనను దప్పక చేయుదునని వాగ్దానంబును గ్రహించి
నాఁడు. (ప్రకాశముగా) మహాసుభావా! నీకాగ్రహంబుగలి
గించిన యాభూపతి యెవ్వరో తెలియగోరెదను.

విశ్వా—నీకు దెలియని విశేషమేమున్నది. సూర్యవంశజుండగు
యయాతి.

రాము—(తనలో) ఇంకను నేనెవ్వగోయని తలఁచుచుంటిని. అన్నా!
మాకుబరమబంధుడగు యయాతియేనా! అతడితని యెడల
నేమికిడుగావించెనోక వా? (ప్రకాశముగా) మునీంద్రా!

తే॥ గీ॥ సత్యమెప్పుడు తప్పక ♦ హృతలంబుఁ

బాలనముసేయువాడంచు ♦ భవ్యమతులు

పెక్కుమూరలు చెప్పగా ♦ వింటి; నాయ

యాతి నీ కేమి గావించె ♦ హాని చెపుము.

విశ్వా — రామా! నీవట్లేనినియుందువు. ఆతఁడొక యశ్వమేధయా
గంబును జేయనమకట్టి మునివర్యుల నందఱిని దద్విధానంబు
దెలియఁగోరి రావించెను.

రాము — తాపసాత్తములను రావించుట మంచిదియేకదా? తరువాత?

విశ్వా — నేనును ననేకమునులును నచ్చోటి కేగితిమి. మునులనంద
ఱినిఁ జూపించు సమయంబున నన్నతిసీచునిగఁ బరిగఱించెను.
అంతియేకాక నాయాశ్రమ హరిణంబునుగూల్చెను. దానం
జేసి నేరొతని యంతంబు జూచితీరుదునని ప్రతిజ్ఞఁగావించి
యున్నాఁడ కావున నాప్రతిజ్ఞఁ బాలించుకతఁపు నీవని త
లఁచి నీరెముద్ద కరుదెంచిని.

రాము — మహానుభావా! నావిన్నపం బొక్కటి యాలకింపుము. ఆ
యయాతి నిరంతరధర్మ వ్రతాచారపాఠిఁబుడని చెప్పఁగా వి
నియుంటిని. ఆతనిహృదయంబు నిష్కళంకమైనది. సూర్య
వంశ ప్రభూతులెప్పుడును నిట్టి యకార్యమునుజేయుటకు స
మ్యుత్తము. ఒక వేళ నాతఁడు పొరఁబాలునఁ జేసియుండ
వచ్చును. అందులకు మీరాతనిపై నలిగి యంతదారుణప్రతి
నఁ బూనుట యుక్తముగాదని చెప్ప సాహసించినందులకు
మన్నింపుడు.

తే॥ గీ॥ నేనతనిఁ దెచ్చి నీదు న ♦ నిధిని శాస్త్ర

తప్పలెల్ల తమింపుమో ♦ తాపసేంద్ర

యంచు, నీవదంబులకు మ్రొ ♦ క్కించువాఁడ

ప్రతిసవీరుము దేయఁబూని ♦ భవ్యచరిత.

విశ్వా — (కోపముతో) ఏమీ! రామచంద్రా! నీయంతజ్ఞానమునాకు
లేదనియూ నాకేవియో నీతులుపదేశింప సాగితివి. చాలుఁ

బాలు! నిన్ను నాకున్మీటిగఱపుమని వేడికొనలేదే?

తే॥ గీ॥ సత్యసంధుండ వంచును ♦ జగములెల్ల

బేర్కొనుచునుంట యెటిగియు ♦ వినియు నాదు

కోర్కె దీర్తునటంచును ♦ గొమగుమిగులఁ

జేరినాడను నిన్ను, ను ♦ శ్రీగుణాధ్య

చం. మనుకులమందుఁ బుట్టి జన ♦ మాన్యచరిత్రుడవంచు, భూమిపై

వినుతికి నెక్కి; వాడగు న ♦ భీష్మము దీర్తునటంచుబల్కి; నె

మ్మనమున నంశయించి, పలుమాటలు బల్కఁగ నేల యిట్లు; నీ

వనినది నేయలేననుము ♦ దంచిత సంతసమంది యేగెదన్.

రాఘవా! ఏయభీష్టులైనను దీర్తుఁని వాద్దానంబు నొసంగి సంగతిసం

తయు విని యిప్పుడిట్లు పలుకుదువా? పోనిమ్ము. వాద్దానం బీ

యలేదనుము నాదానిని నేబోయెదను.

రాము—టమహానుభావా! నీవట్లు వదించిన నే నేమనఁగలను. అన్య

తంబాడుటకు నాచిత్తంబు సమ్మతించునా! ఈసంగతి నీవె

ఱుంగవా!

తే॥ గీ॥ అతఁడు మానూర్యవంశంబు ♦ నందుఁబుట్టి

బంధుఁడై యెవ్వఁచుంటఁజం ♦ పంగ నాకు

బుద్ధివోడమక యున్నది ♦ పూజ్యచరిత!

నన్ను రక్షింపు మిత్రసేవు ♦ న్యాయమరసి.

నిశ్చయంబుగా నీవన్యతంబాడవన్న సంగతి నేనెఱుంగుదును. అతఁడు

నీయెడల దోషముజేసియే యుండును. అందులకు సందియం

బావంతయు నుండదు

తే॥ గీ॥ ఎంతదోషంబుఁజేసిన ♦ సంతశిక్షఁ

జేయుటది న్యాయమగుఁగాని ♦ చిన్నతప్పు

జేయదానికిఁ గొండంత ♦ శిక్షనిడుట

ధర్మమానంచుఁ దలఁచె దో ♦ తాకసేంద్ర!

మీకాన్యపుడొనరించిన యెగ్గునకు మరణదండన మండవలసివచ్చును
గాడు. కావున నాయందు గృహంతరంగుండవై మన్నింపుము

8. అనుబంధము.

విశ్వా—అహా! రామచంద్రా! సూర్యవంశ ప్రావిర్భూతులు నిరంత
ర సత్యవ్రతాచార పాఠీలునుమాట యసత్యమయ్యెనుగ
దా? ఆయయాతిని వధింపజాలక భీతిల్లి యిట్లు పలుకుచుంటి
వో, లేక యసత్యముపలికి యశంబుఁగోల్పోవుట కిట్లుపలుకు
చుంటివో, తెలియకున్నది. కాకున్నచో నిచ్చిన వాగ్దత్తంబు
ననుసరింపక యుండువా? నాయందెంతయో భయభక్తులు
గల్గి వర్తింతువాడవని తలంచితినిగాని యిట్లు నేను మో
సమందునునని యెఱుంగనైతి. అవురా! కృతఘ్నా! నేను
జేసిన మహిమకారంబుల నన్నియు మఱచిపోతివి కదరా!
ప్రాజ్యరాజ్య వివాదాంధకారం మెట్టి కట్టిడి కార్యంబునైనను
జేయుచును.

శా. బాలత్వంబున రాజసన్నిధి ధను ♦ ర్భంగంబు గాఁజింపఁగా
వాలాయంబున జేసి; జానకిని ను ♦ ద్వాహంబుఁ జేయుచి; భూ
పాలక్షేణి ముదురుబుడగ ధనుః ♦ పాండిత్యముగ గూర్పు; న
న్నాలోకింపవో, కాక నన్మఱచితో ♦ మాశ్చర్యమయ్యెన్ నృపా!
ఎట్టి యభీష్టంబునైనను దప్పు శిరసావహించి తీర్చెదననిచ్చెట్లచేత
నే నేను నారహస్యంబును వెల్లడించితిని అందులకు నీవేమి
యో పలుకఁబూనితివి. ఈయనవసరమైన సంభాషణంబుతో
నాకేమి పనియొన్నది? నాయభీష్టంబునుతీర్చి శాశ్వతయశః
బు నందఁము.

సీ॥ జనకుడోడశరథ ధన్వంతరిసేత్కిరి

తవిని నిలబెట్టె ♦ దలపుమయ్య

జలజాస్తవంశజుల్ ♦ సత్యసంధులటన్న

లలితయశంబును ♦ నిలుపుమయ్య

అవనిగురోవ కా ♦ రాధమిదం శరీ

రమను వాక్యంబు న ♦ రయగదయ్య

ప్రాకిన సద్యశో ♦ వల్లక దెగకుండ

మఱియింక బ్రాకింప ♦ మఱువకయ్య

తే॥ గీ॥ సత్యమే జయమని మాన ♦ సంబునందు

దలచి; సజ్జనుల్ పొగడంగా ♦ మెలగుమయ్య

నా యభీష్టము నికడిప్పి ♦ నాకుముదము

గల్గఁగాఁజేసి కీర్తిమై ♦ గ్రాలుమయ్య.

మ. అన్యతాబాడగ లేక కాదె జనకుం ♦ సంపించె, నిన్నట్లు కా

ననభూమిన్ వసియింప; నీవు నదియున్ ♦ గాపాడఁగాఁగాడె, నిం

ద్రుని పుత్రుండగు వాలిఁగూల్చితివితో ♦ ప్పొందాగి, సూర్యాత్మజు

ఘనకిష్కింధకు రాజజేయ మనిర ♦ డాదక్షతీక్షాక రా!

కావ్రన సత్యంబునువీడి పాపంబుగట్టుకొనదలంపక నాయభీష్టంబు

దీర్చుము.

రాము—(తనలో) ఏమిచేయుటకును దోచకున్నది. ఈమునివర్యుం

డు తాఁబూనినవ్రతిన విడచువాఁడుకాఁడు. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ ఎన్నిచెప్పినఁగాని నా ♦ కౌతమైన

సమృతింపదు చిత్తంబు ♦ సద్గుణండు

సతతధర్మవ్రతాచార ♦ సత్సఖీలు

డాయయాతి వధింపగా ♦ నమలచరిత!

నిరంతర కరుణామయుండవగు నీవు నన్ను రక్షింపుము. లేవేని య

యాతని మఱియొక విధంబున శిక్షింపుమని యాజ్ఞాపింపుము
విశ్వా—(కోపముతో) బౌరా! దుశ్శీలా! ఇట్లు సాహసించి చెప్పట
కు నీచిత్తమెట్లు సమృద్ధిచెనురా! నీకు శత్రుగుతుండనని యై
నను నించుక తలంపక పోతినిగదరా! ఛీ! అసత్యశీలా! నీ
ముఖంబుజూచినఁ బంచమహావాతకంబులు సంభవించును.

చం. మనముననిక నీవు నను ♦ మానమువీడి, మదీయకోరిక
ఘనముగఁదీర్చి, మోఢమునుగల్గఁగఁజేయుమునాకుఁ, గానిచో
వినుమిచె తెల్పుచుంటి, నితఁ బృథ్వీనిబంధులతో, ధనంబుతోఁ
దనయులతో, వినుగినిసి ♦ దగ్ధులుగా శిష్యుంతురాఘవా.

రాము—(తనలో) ఈమునీశ్వరుండు నాయంతంబుఁ జూచితీరుటకే
వచ్చినాఁడు. అక్కటా! ఇప్పుడేమి చేయుదును. ఈతనియ
భీష్టముఁదీర్చకున్నచో నితఁడు చెప్పినదంతయుఁ జేసితిరును.
ఆదియుంగాక ససత్యమునకుఁ బాల్పడినవాఁడనగుదును.

తే॥ గీ॥ రావణునితోడఁ బోరి సం ♦ గ్రాహమందు

నేలగులక; నేడిట్టు ♦ లీయయాతి

మానిపర్వుని నాజ్ఞ డు ♦ న్నాడివైచి

పాపమును గట్టుకొందునే ♦ బ్రశికియుండి.

(ప్రకాశముగా) మునీంద్రా! ఆగ్రహముడుగుము. నిరంతర సత్యవ్ర
తాచార పారీణాఘోరేముడైన దశరథునకుఁ బ్రావిర్భవించి
న యీరాముండసత్యమును బల్కువాడని తలంపకుము. ఆ
యయాతికిని నాకును నేనంబంధమైన వైరంబునులేదు. ఆకా
రణమున నేనతనింజంపి పాపమునెట్లుగట్టుకొందునా యనిజెం
దకు న సందియముగలుగుచున్నది. కాని మఱియొకడు
తే॥ గీ॥ కారణంబింత లేకుండ ♦ త్పూతలేంద్రు

నాయయాతిని రాముండు ♦ న్యాయమువిడి

ధరణిపై గూల్చెననడి నిం ♦ దాభరంబు

మోయుటది యెట్లు? చెప్పమో ♦ పూజ్యచరిత!

విశ్వా—(తనతో) ఈతడు భీతినంది నాకార్యమును జేయనొచకు
న్నాడు. (ప్రకాశముగా) రామా! ఇందు జననిందఁబడవల
సినదేమున్నది? నన్నుఁ బరాభవించుటచేత నీవిట్లు పేయవ
లసినవచ్చినది. నాకుఁ గీడుచేసిన నీకుఁజేసినట్లుగాదా? అది
యట్లుండనిమ్ము. నీవు పాపము సంభవించునని భయమునం
దుచుంటివా! ఎంతవెట్టివాడవు.

తే. గీ॥ “రామ! శ్రీరామ!” యన్న మా ♦ శ్రమునజనులు

పాపనముదయంబెల్లను ♦ బాయుచుందు

రట్టిచో పాపముల్ నిన్ను ♦ నంటఁగలవె

నిప్పులకుఁ జెదలంటునే! ♦ నీరజాక్ష!

నీవు సామాన్యనరుండవు గావు. కావున నింక సంశయము విడిచియ
యాతివధోద్యోగభారము నీభుజస్కంధమునందువహించుము
రాము—మహాత్మా! ఆజ్ఞననుసరించెదఁగాక రండు. సంధ్యాసమ
యంబగుచున్నది.

9. అనుబంధము.

ఇది ద్వితీయాంకము.

హనుమద్దామ హరిగోపామహా...

पुस्तक-सूची

శ్రీయూచిక వమ్మ.

५०५. ५५५

အမှတ် ၁၀၀၊ ဗဟို

శ్రీ యాయాతి - మృతిమృత్యు విభేదములు

యాయా ముద్రి! విశారదా! శిల్పినిగూర్చి రక్షింపబడును. అ

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రకరణములు

మూలమునకుఁ బ్రతిబింబము వ్రేల్చి దెలుపుచున్నది; తమ్ముఁ జగపు

మని వచి యింప నందుల కాత్మమునకుఁ బ్రాప్తియందు ఆహా!

నామోయ్యనామోయ్యవిభావకమునకుఁ బ్రాముఁడవైతిమన్నెను

నిజాత్ సంగతుల నాటి విషయములు తెలుపునది ముఖ్యముగా నం

చివరికి పట్టుకొని వెళ్ళిపోయింది.

విశ్వామిత్రుని నుద్దేశించి). విశ్వని ప్రభుశిష్యురాలు అకార

అంబుగ నానైలికి కైమునివే శన్నుఁజంపింపకలరదిలితా!

దీనిని జపి విశేషవిధానము గలదియు? అయ్యో! వైరాగ్యము

దేవి నియోగార్థంబు! భావశుభ్ర రాజ్యలయోగవహిం

~~అంబాపేట నుండి పోయిన వారికి అందరినీ బుద్ధివంతముగ~~

పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించుటకు ప్రభుత్వము చేపట్టిన పాదముల

సాక్షి

శ్రీ సామంతమునకు బ్రహ్మదేవతానిని పూజించు కార్యము నే

యందును (కొన్ని కేసులలో) (మరణం వచ్చింది) రా

10. சென்னை நகரில் உள்ள சென்னை நகராட்சி நிர்வாகப் பகுதி

మనములకు బాకయిందయిన నటుగక భవమాని, సాక్షిని మనములకు
నివారించుట భావలగా చలికి, వృ + ధిక్ గూల్పు మన్నంతనే
అర్థమయినట్లుగా నున్నది. ఇది నిజమే? నీ + విక్త్యా త్యముక జేయగా
నపవాదల జనియించునముందుని నీ + వాత్సర్ విచారించవో?
రఘునందనా! నిరంతర సత్వవ్రతాచారమునకుఁ దానకమై, దానధర్మం
బులకుఁ బట్టుకొన్నయై, సుగతినిబునకుఁ బేటియై, మారకర
క్షణమున కిక్కయై, విలసిల్లు నిర్వాకువంశంబున జన్మించి,
మనస్థితినిబును, దేవతానికరంబును, గూహ్య లోకంబుల
నందరిని, భర్తృమండలమున, చతుస్త్వముననున్నది. నీ హేమల
మండలము నీకభ్యంతరంబుగఁ జరిపించుచున్న నీవోకరిమాట
జని నామములు దీయ నందరినను నీవోకరి నాకచ్చ
అర్థమును మున్నది.

మనములకుఁ బట్టుకొని పాపములను + గూహ్యహారములన్
జానెదా, ముక్తియలఁగఁగలమును + జంబరదేవున్నట్టి చే
తలతో భక్తివ్రతమున నున్నాము + జన్మమున రక్షణగా
అలవడినామున, స్వయంకనక, నీ + భక్త్యాభి చంద్రోదయా.
అహి! ఈమహాబ్రాహ్మణ! నీవు నన్ను తిని జీయఁదలంపడు సత్సత్సత్సత్స
తోదయము జూరెదా విశ్వామిత్రుడు నామముడ గొండ
మును నప్పినఁజెప్పఁగోర! నీవందలి న్యాయాన్యాయంబుల
నందరి నవసరింపజేసెదా? భారతాభిరగార్థమై విష్ణ్వంశ
మొనరు భాగవతముననున్నది. దేవతాని, మునులును,
మనుజులును స్వయంకనమున నీ తత్త్వచోధనవత్సరూ
లంబును నీవేదముననున్న కర్మలను నీ రక్షణ భూపతుల
అర్థమును (అహి! మహాబ్రాహ్మణ!)

వికారాః కేవలః వికారీతీని వికారిం వికారమపకం బ్రహ్మకాశమేషు
న్నన్తి ఇంద్రియగుదగీశ గర్తవ్యం దేహిత్వేన నాలోచింపవల
యాననకథాః

యాయా—నమోః! ఇందులకు గర్తవ్యమేమనన్మనః కాదుండువిశ్వా
విజ్ఞప్తిరేషితుఁడై నన్న ఇంద్రియగుదగీశ ప్రతిభావల్పినాఁ
కుఁడొకఁడే నాకావ్యభూతమును తత్వభూతమునాశుతయు
భేదితేదు. కావున నిప్పుడు మనము కాదువియోగము “సీత్యనే
యః బోవు కార్యము ధర్మమైనది కాదనియు, గాభీష్టునిపచ
నంబుల్లఁడును, న్యాయాన్యాయములు నరయఁడుసినదని
యు,” జెప్పమని యొక్క యాదుబానియి బంపినచో బా
గుండును. అందులకాదు. ఇదేబడయే, యాతనితోగ
య్యంబునకుఁ గడంగుటయే కర్తవ్యమున రణంబున జయా
పజయంబులు దైతాధీశంబులు,

చారు—(అనిధరగాఁ బ్రవేశించి) ఏమీమీఁదఁ నెఱుఁగరామునితోడఁ
జూరూనేయఁడలంతుమనడిరాఁ

కా—రామున్ బిశార్కగుడనిరాము, ముఖంబు దాదాకముకాదు కామిత
ప్రకటన, సామంతరాజమృత్యుముదినఁ సామంతాఁ తికాజద్ధన
శ్యాముడ, శ్రీకృష్ణుని తాంత్రియగుకాదు సర్వవేదవేదప్రభు
సామరాజ్యమీ తివాక్యగాఁ డనుచితే సామర్థ్యమునొనరివే.

యాయా—ఓరమనఁమునీ

తే. ౧. చాతయో యాతీతి సవశాత్ సుంధెవంతుఁ
సర్వసిద్ధుడతీని; గుంధనీ యఁకఁడతీనికాదు
దేవతావాక్యప్రకటనఁ దెలియలేదు
సకాసత్వమనఁగఁగల కేక వ్యుత్పత్తిఁ
అరుండు మహావ్రహ్మవేదవేదము క్షనియు, తిత్తున్నమాత్రంతనియు న

అంతా దానిని చూడనిచో చదివినచో చూడవలెనని
 యాయా—నీతిమగ్న! ఇటువలెనుము. నేనును నా కృత్యములందును వంశ
 ప్రాతినిధ్యమునకు కరణమును బట్టి ముఖించియుండి, పిరుడన
 ని లోకముననుచుక ప్రభావమును చూచియుంటిని. ప్రస్తుత
 ము శ్రీరాముని విజృంభమును చూచి నంగతియై యుంది, యొక
 రాజుగారి దలంపుమును తట్టిచో నేన్ను నవ్వకులాభి మోసమును,
 పౌరుషమును పరిత్యజించి, రక్షింపుమని యాతనిపాదములకె
 ట్లు మ్రొక్కుదును? (ఇరుకుకొ యూరట్టుండి) పోనిమ్ము. రా
 మునితో నుండ నుద్దురిండునుటకు నందెయింప వలయులేదు. ఒ
 క వేళ నభిమానమునుబట్టి యాతనిని కేరి శత్రుము వేడెదనుగా
 క వేడినను పన్ను జంపుడునని ప్రతిజ్ఞచేల్చిన యాతడునన్ను
 రక్షించుట కెట్లు సమర్థుడగును? ఇదియెంతయు వట్టియాన
 నా కాని మర్రియెందుగాదు. ఇదియెందులకును దురుష్ట
 ఛారు—అహ! నేనెంత దురుష్టత్వవంతురాలను. (చీరలించును)
 యాయా—రక్షిం! నీవు చూడెదవేల? నాకప్పుడు పచ్చినహనియే
 నీ మున్నెడనున్నది. ఇదియెందులకును కేరి
 ఛారు—నాకు మిగిలినట్లన్న నేనెమనగలను. రామండు మిక్కిల
 ధీమతుడు. బ్రతికెత్తుకొని పనినంత నా గుండలు బగిలిపోవు
 చున్న పిల్లతనగ ప్రజ్ఞా శ్రుతివలన బ్రతికెత్తుమనవచ్చుటకై నను
 దరమృతాత్మ వివాహం బెవరిని మిగిల్చి పోక లగునొండ నే
 నుద్దరించుకొ యెట్లుండును? మిగిలినచో నా కేదగుమును
 బాధించునట్లువునో? నాకు దీని తల్లి, యిది దీని యిల్లు
 యాయా—నూందరి! చింతింపకుము. నిరంతరమును నీ శత్రురాజు కాని య
 యత్యంత దుష్టమును నాకు కలుగజేయును. ఇదియెందులకును కేరి
 గుండలమునకు వ్రేలుము. వేనియేటువల్ల. ఇదియెందులకును వంద

హనుమద్రాము పరివ్రాజము.

నము శేషుటయే కాని భుజనమున చియ్యెలుంగ అట్టిచోనా
తేజనియ్య గల్గుగదని నొక్కి వక్కానింపగలము కానినే
ను తేజుదలంపిన యాగమునకు న్మాత్రము శంకముకల్గెను
గజ్జామది చింతింపనుంటి.

చాడ—మనోహరా! యాగమునకేమి ప్రతిమున్నుచో ముటియొక
ప్పుడు నేమిదమును ప్రస్తుతము స్వప్నాదరక్షణోపాయము
నరయ్యదు.

య్యాయా—దీనింగూర్చి విచారించినేటికి

తేజోతి భుజులపదాశ్రమమునః • బోలిః ప్రాణ

ములకు బ్రాచుకొని వెలుయు • వలయుఁగాని

యింతమాత్రమేవియు నాకు • కవుడుకోచ

కున్నది శునుబువందు నోయనిదమిన్న!

ఇంక నేనుయుద్ధము నేయుటయందే కృతచిక్చ్యయుండవైయుంటిని. అం
దర్శి అహోపదములులు ప్రథమంబు నిరూపింతుటకు మనకు
దరముగాదు రామునిముందువిలబడి పోనెవర్చుటకు బ్రహ్మ
దులకే శక్యముగాదు. అట్టిచో నేనననంతటి అర్జునను ఈ
త్రిశుద్ధర్షులు శంకుసరించి యురనితో బోరుదల్చుదును. మే
మిరువురునుగా బాగాబుజ్జోరము నవ్యయుంట్లున నేవేవుడైన
నష్టమనీ వస్తురక్షింపగలుగుదువా! పోనికల్పు రక్షింపదనుకొ
మ్ము. కక్షింపక పోయినవేయి! తేహర్ష బెప్పటికైనను మరణం
బు వందలట్లకే అదియుంగాక; విరోధులుచేసినను, బం
ధుత్వంబుచేసినను, మైత్రిచేసినను, హరినీర్హినినవారు
చెల్వకుతనయు సాధనము.

తేజోతి భుజులపదాశ్రమమునః • బోలిః ప్రాణ

ములకు బ్రాచుకొని వెలుయు • వలయుఁగాని

దీనికంటె మునుపటి గాఢమున భవ్యరాము
వృత్తమున జచ్చి మృత్యుంబు శరణుగలెను.
దీనికే నీవు విచారింపవలెదు. మనోక్ల
దా. మానసి నీవు పెంచి వద్దవానిగ గావించి రాక్షాభిషిక్తు
నాకు సంతోషమను. సమస్తమును చరిసిన నీకు ననుజెప్పవ
లెనని దేవుడును లేడు.

విశా—మనోహరా! పరిమాట బలికెదల?

చారు—మనోహరా! నీమోటలు విని నావృద్ధుండు వేయివ్రక్త
లుగళ నిలదెయున్న దిగదా? మారులేన నాబ్రతుకేల? ఆరా
చేయిండు నన్ను గూడ జంపినచో బాగుండెను గదా! ప్రాణేశ్వ
రా! మమ్ము తాసి నీనొక్క తృటికలెదలనను తీవంబుల భ
రించి యురగావల. కావున నాయందు గయనచి మీరు రా
మచంద్రునితో పోరాటంబునకు గడంగికి వూర్వము మీ ఖ
డ్గరము నీ నొకతంబును నటికి, యనంతరము కయ్యంబున కే
గెడు. ఇదియే నా ప్రార్థనము.

యయా—పరిచారుగా మరలచారుగా! (మూర్ఛిల్లును)

[తెటలో గానము వినవచ్చును.]

11. ఆనుబంధము.

యయా—(మూర్ఛ దెలిసి) నారాయణస్మరణ జయించు నెవ్వరో యి
ట్లు వచ్చుచున్నట్లున్నాడు.

విశా—బోహా! బ్రహ్మహాసన పుత్రుండగు నారాధనపతి నున్నాడు.

యయా—(వీరకరిచి) అవును. వివధాబ్ధితో మునంగియున్న మనలను
దరింపజేయుట కే యీతడెరుదగుచున్నాడని తలంచెదను.

[నారాధిత—ప్రవేశించును.]

సారా—(తనలో) ఆహా! నాకుగలహాము ప్రాప్తరహస్య దీనిం బునవా

సంబుజ్జో నక్షత్రాశ్చము. ఈమధ్య నెక్కడను గలహంబులు వీ
క్షింపక యుంటు నే న్నా కేమియుదోచకున్నది. ఎక్కడనైనను
నెవ్వరికైన గలహంబులెట్టి యానందించునన్న నేమియుగా
ర్హంబు గవనింపకయున్నది. (అలోచించి) సదే! జ్ఞప్తికివ
చ్చినది. ఇతయాలి తన్నవమానితనవి విశ్వాత్మాత్రం డలిగి
రామునియొద్ద కేగి కొండెంబులనుజెప్పి యాధూర్తిని జంప రా
మునిచే బ్రతిసభిరించెనుగదా! శానిమ్మ. ఇప్పుడు నేనుయ
ర్హుతియొద్ద కేగి యీతని నెల్లయువ హాసమునొనిశరణులు
జూందుమనిచెప్పెద. దీనిదేసి, హనుమంతులకును, రామున
కును, బోధాత్ములు సంభవించుటయు, విశ్వాద్విత్తుని ప్రతి
జ్ఞ భంగమునటయు దటస్థించును. ప్రస్తుతి మంతకంటె నా
నందభూయంకంబగు కార్యమింకొక్కటిగానుబడుటలేదు. (ఎ
దుటబాచి) అడుగో! యయాతినృపుడు భార్యానమేతుడై
రామునిప్రతినవని కాబోలు విచారించును నిచ్చట నున్నవా
డు. ఈతనింజేరి ధైర్యముంజెప్పెద. (ఇంపుక నడచును)
యయా—(నారదుని సమీపించి) మురింద్రా! వందనములు
చారు—సంయమిండ్రా! భివక్షియ. పాదపంకేరుహంబులు కీదీను
రాలు నమస్కరించుచున్నది. ||

నారదుచీర్ఘమునుగర్జితము. (అంతయును నానవంబులు నభిషేచించునన్నారకు)
చారు—భవదమోహుశీర్వచనంబు ఫలించుగాక! (అంతయును నానవంబులు నభిషేచించునన్నారకు)
నార—రాజా! నీవు కేమినిగుల్ల చింతా క్రాంతుడవై యున్నట్లుతో
చుచున్నది. అందులకు నాదణ్ణులు విసవగుడు నేరిచ్చెనోరెద.
యయా—మహాశుక్లా! శిలోక వర్ణచారిమగు నీకు దెలియని వి
షయాదులు లిప్తతుర్దశ భవనంబులు యందెప్పుడునైన ముండున్దా.

నా సంతాపంబునకుఁ గారణంబు నీ జేరినదియనియు నానో
 ల వివరణలంది యడుగుచుంటివని లెల్లంచెదము.

నా—(దివ్యదృష్టిఁజూచి) రాజేంద్రా! నీసంతాపంబునకుఁగారణం
 బంతయు దివ్యదృష్టి నజీగిరిని, విశ్వామిత్ర ప్రేరేపితుఁడైన
 ముడు నీయెడలఁ జేసినప్రతివకేకకా వింతచింతించుచుంటివి
 చారు—అవును మహాత్మా! మహావిపదాంబురాశిలో ఘనిగి మా
 ర్గమేమియు గానక యట్టుటఁ గొట్టుకొనుచున్న మాకు నొక
 నై యుద్ధరింపుము. నీకేదేనొడవ మాచరించెదను.

నార—నృపాలా! రామునిప్రతిజ్ఞ వింటివిగదా! అందులకు నీవేమిక
 తా వ్య మాలోచించితివి?

యయా—మహాత్మా! ఇట్టియధర్మకార్యము నేయుటతగ్గకు. కావు
 నఁ బ్రతిసవీడుమనియూ, నందులకంగీకరింపనిచో యుద్ధమునకు
 సంసిద్ధుఁడనై యుందుననియుఁ జెప్పటకు రామునికడ కొక
 దూతను బంపఁదలంచితిని. అతఁడు న్యాయమార్గస్థి ప్రతిసవి
 డిసనరేలేకున్నచో సమరమునేయుట యుదేనిశ్చితాభిప్రాయ
 యుడనై యున్నాడ.

నార—(సవ్రుచు) ఎంతవెట్టివాడవు! రామునితో యుద్ధమునేయుట
 కుఁ దలంచితివా? నీవారవిత్తో బోరిజయంబుఁగాంచగలవా.

యయా—మహాత్మా! జయంబుఁగాంచగలుగుదునను ధైర్యంబుతో
 నేవదితలఁపెట్టలేదు. శ్రీయధర్మంబుగావున నేనెట్లు సేయఁ
 దలంచితిని.

చారు—దేవా! నావలిత్రాణంబులు రక్షింతుకొను నుపాయం జేది
 యైనఁ జెప్పి మమ్ముద్ధరింపుము.

వార—రాజా! నిన్నుఁజూచిన నాకుమిగుల భాగ్యమున్నది. విష్ణు
 మూర్తియే రాముడై భూభారంబుఁబోయి భాష్కరవంశ.

హనుమద్రామ సంగ్రామము.

బునఁ బ్రావిర్భవించి లోకకంటకులైన రావణ కుంభకరాదులను ఘోర నేంగ్రామంబున నుక్కడగించి మునులను, దేవతలను నాధరించినాడు. విశ్వామిత్రుని ప్రేరణచే నేయెడలనిట్టి ప్రతిజ్ఞఁదాల్చునగాని లేకున్నచో నిరంతర ధర్మవ్రతాచార పాఠింబుడవగు నీజోలి కతఁడరుదెంచువాఁడుకాదు. ఆరఘువందనుఁడు పూనినప్రతిజ్ఞను హరిహరాదులైనను దప్పింపజాలరు. సంగరంబున నాతనియెదుట నిలచుటకు బుద్ధునకైనను శక్యముగాదు. అట్టిచో నీవేడ? అతనితో యుద్ధము సేయుటేడ? ఆప్రయత్నంబును మానుము.

యయా—మనంద్రా! అదిమాని నేనుజేయవలసినకార్యమేది?

నార—నేనుజేప్పినట్లు చేసినచో నిక్కముగ నీవు రక్షింపబడుదువు. అందులకాపంతయు నందియములేదు. నేనుజేప్పినావు యువాయంబుడవ్వు నీవు రక్షింపబడుటకు వేరొక మార్గంబేమియు లేదు.

యయా—చాయందుఁ గరుణఁబూని నన్నుద్ధరింపఁడలంచిన నీయాజ్ఞ ననుసరింపక యుందునా?

నార—ఇటువినుము. హనుమంతుఁడు రామునకుం గడుఁగూర్చు భక్తుండని నీవెఱుంగుదువుగదా! అతడివ్వుడు కష్టింధాపురప్రాంత వనంబున నున్నవాఁడు. ఇప్పట్ల నీవాలనియొద్దకేగిశరణంబందితివేనికభయమిచ్చిరామునిబారిఁబడకుండరక్షింపఁగలఁడు.

యయా—మహాత్మా! నీపలుకులు వాకుమిగులనచ్చెరువుఁబుట్టించుచున్నవి. నీవుహరిభక్తుండవగుటరజేసి రామునకు నన్నొప్పించు తలంపుతో హనుమంతునిఁ జదువనిపలికితివి. కాకున్నచో రామభక్తుండగు హనుమంతుఁడు నన్నురక్షించునా? ఇదివట్టిమాట. మునివర్యా! హమ్మ. నాగణియెట్లున్న నట్లగును.

నాదీక్షిణి నీవనీత్యము పలుకలేదు. హనుమంతుడు శరణార్థి

తాణ బిరుదాంకితుడు. నీవిప్పుడచ్చటికేగి ముందుగ “శరణు శరణ”ని యాతని పాదంబులపైఁ బడినచో సభయమిచ్చితినిని పలుకును అనంతశత్రు నంగతి దెలుపుము. అతఁడు నిన్ను రక్షించితిరును. నాపలుకులు విశ్వసింపుము. హనుమంతుని యందున్న కృపచే నై నను రామండు నన్ను రక్షించితిరును.

యయా—మునీంద్రా! నీపలుకులు విశ్వసింపవచ్చునా?

నార—సందియములేదు. నేడే ప్రయాణమై పొమ్ము, నేనేగదను.

12. అనుబంధము.

(నిష్క్రమించును.)

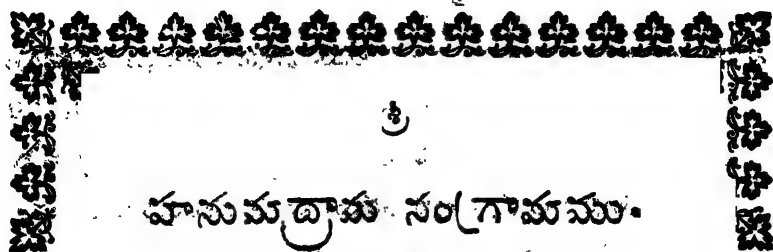
యయా—రమణీ! మునీంద్రుని వచనానుసారినై హనుమంతునినన్ని ధికేగుటకు దగిన ప్రయత్నంబు చేసికొనవలెను రమ్మ.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది తృతీయాంకము.

శ్రీ

హనుమద్రామ సం(గామము.

చతుర్థాంకము.

కిష్కింధాపుర ప్రాంతోపవనము,

[హనుమంతుడు ప్రవేశము.]

13. అనుబంధము.

హను—(తనలో) ఆహా! రఘునందనుని దివ్యపాదారవింధ సందర్శనం బాచరించి పెక్కుదినములునున్నది. నాదిల్లం బాతనిఁ జూడ మిగిలినవారందఱునున్నది. ఆతని పాదచింతనంబులేక నేనొక్కదినంబైనను బ్రతుకెగలనా. భళిరా! రామభక్తియెంతకుఁజాలదు, సంసారవారాశిలోమునిగి, దరిఁగానలేనివారికి మార్గంబుఁ జూపునది యదియేకదా! ముక్తికాంతానంగమంబునుగూర్చుఁ జాలునది నొడగూర్చి, చారిద్ర్యవిధ్వంసంబు గావించి యశముఁగూర్చునదియు నదియేకదా. వేయేల! శ్రీ రామభక్తికి మించినది నేరేమియులేదు.

శా. శ్రీపద్మద్భవశంకరా ద్యమర సం • సేవ్యంబు సుజ్ఞానసద్దీపాంకురము దుష్టగర్వజనకా • శ్రీనాథ నిర్మూలముఁ బాపరణ్యదవాగ్ని మోక్షపదవీ • ప్రాసాదమార్గంబు; లక్ష్మీపద్మాముతలోచనాధవుసున • శ్రీమంత్ర రాజంచిలకా. మ దురితేబుల్ పదివేలొనర్చిననదో • డోనొక్కమూరైన; భాస్కరమౌళి శశాంక! శశ్వదకలంకా! రామ! శ్రీరామ! యం

చు యీహోదీయోని నంత నేమిగుల సంశయపడకులై యొప్పుచుండురు భక్తమును భూతలంబునను నం * తోషవభావాభ్యులై. ఆరామనామమహిమం బాశంభుడై యెటుగ్రుంపుగాని తక్కినవారె యుగ సమర్థులుగారు.

[అంగదుఁడు ప్రవేశించును.]

అంగ—(తనలో) ఇహతో హనుమంతుడేవశంబుని నేదియో చేయుచున్నాఁడు. (పరికించి) చేయుట కేమున్నది. నిరంతరమును రామనామచింతనమే యాతనికి భోజనము.

మ. భరణీభార నివారణంబునకు దై * త్యక్తేణిం గూల్చి భాస్కరవంశంబున జన్మమందిన మహా * కారుణ్య తేజోనిధి హరి; సీతాభవు; రాము; నిత్యముమది * ధ్యానించురాజల్లునా నరుడీకేసరిపుత్రుడేమి, తొలిజ * స్థంబండు గావించెనో?

ఆరఘునందనుని సేవించిన వానరులమగు మాకందటికిని నిట్టిచభావము గలిగెనా (హనుమంతుని సమీపించి) అంజనేయా! ఒంటిగ నిచ్చోటఁ గూర్చుండి యేమిసేయుచుంటివి?

హను—చేయుట కేమున్నది. రామనామచింతనంబుదప్పనాకితరమగు కార్యమేమియు లేదుకదా!

అంగ—నీకెప్పుడుచూచినను రామస్మరణంబు సేయుచునే యుండువు. ఆశ్రీరాము కారుణ్యరసంబు గ్రోలుటకు నీవుతొలిజన్మంబున నెట్టిపూజలు గావించియుంటివోకదా! రామభక్తిపరా యణుండవగు నీపభావంబువర్ణింపకేమినికై వనదరంబుగాదు

హను—అంగదా! ఆరామనామచింతనం శాంతకుఞ్జాదు

తే॥ గీ॥ సావముల నల్లచో త్రోలు * భవ్యసుఖము

పైన నానగలుగనీడు * మహితమోక్ష

పదనినాడిగూర్పు; యశమిచ్చు * భక్తిమార

రాముగొల్వజాలిన, భక్త • రాజకైపుడు.

అంగ—అందుకు ఛందియం బావంతయులేదు.

హను—చూడము నేనును మీవలె నొక్కవనచదుండనేకాని నా
తూడ్విష్టుస్వరూపుండగు రామపదపత్నారాధన పరుండనై
యుంటచేతనే నాబలశౌర్యంబు లింతశోభ కెక్కినవి.

సీ. శ్రీరాముదయచేత, • సీతాసతినిగాంచ

సంభోధిలఘించి • యలరినాడ

ఆలనికృపచేత • నమరాపుత్రుడై

నత్తునిదర్పంబు • నడచినాడ

కాలకాలుబోలు • కాలనేమిని రాము

దయచేల్చెదలొన • జంభివాడ

హమిక్రమూర్తికై • సంక్షుభకధర్మంబు

చుమెనానాడు • చెచ్చినాడ.

తే॥ గీ॥ జేయునే, యెయ్యదిచేసి • వెలసిమాన్

భవ్యగుణధాము శ్రీరాము • భవవిరాము

సూక్ష్మవంశాబ్ధి సముప • సుగుణకాము

కరుణచేతనే యుచ్చును • నరయుచున్యు

నాబలంబునకున్న నామహామహిమంబునకును, రఘునందనుని దివ్య
శృవహోకారణము. (ఇందుక యూహారంపకై యాలోచించు
చున్నాడు.)

అంగ—హనుమంతా! వీ వేదియో దీప్తాలోచనము నేయుచున్న
స్తుతివే.

హను—ఏమియునులేదు. శ్రీరామపాదారవిధ సందర్శన మాచరిం
చి వెక్కుబడినాబులేకది. (కన్నదుడుదు నభినయించి) ఏమిటి!
శ్రీరామనామంబు స్మరించివంతుడే నా యెడమక న్నదురుచు

అంగ—అట్టి నిమిత్తములతో నీ కేవలమనమున్నది.
హను—అట్లుగాదు. ఏకాగ్రముచేతనే కాని నాయడముకన్న మి
గులనేమి కాదున్నది. ఎరియు దోచకున్నది,

శా. సాకేతంబున జానకీధవుడు మి నీచే భ్రాతృవర్గంబుతో
బ్రాకట్యంబుగ నుపసే కుశల్యై శామాతృజుల తల్లియూ
భూకన్యామణితోడ నుండుగదా శ్రాద్ధానుమోదాత్ములై
నాకు దోచక యున్న గుటియు; మహానందంబు శున్నా సెడికొ
ఱవ్వెదు నాకడుపంతయు జేయివెట్టి కలచిహ్నులున్నది. ఇందులకే
మి కారణమిదేనో చిత్రించునున్నది.

అంగ—హనుమా! నీనికి నీవువిధారించినట్లును. శామాదులందఱును
నయోధ్యయందు గుళిలులై యుండు అందులకేమియు
సందియముండదు. ఏమిదోకొన చిత్తంబు కొంచెము విక
లతఁ జందియుంటచే నట్లేదలరచుచుంటివిగాని మరెయిండు
గాదు. చిత్తంబును బదిలకఱచుకొని గృహంబున కరుదెంచి
యొక్కించుక విక్రమింపుము.

(తెఱలో)

అయ్యో! శరణాగతత్రాణబిరుదాంకితులను, శామభక్తుండను నగు
హనుమంతుండెచ్చట నున్నవాడు? (ఇంచుక దూరకుండి)
అకనుపదువనంబున నంగడుతో నున్నవాడనియో చెప్పు
చుండిరి. సరే. నేనాతని నివ్వజే నుదిర్పించెక.

హను—అంగడా! ఎప్పురో నన్నడుగిడు నిన్నేవచ్చుచున్నట్లున్నది.
యయా—(ప్రవేశించి తనలో) ఆహా! ఆరామరిక నీ నీకిష్కింధఁ
జేదుల పుగనే యుదాదించి తినిపెట్టెదదీర్చుకొనేమోయ
నభయమున గడచియంబున బయలుదేరుచు వెనుకఁదిరిగి.

చూడక యిప్పటికిచ్చటికి జేరుకొంటి. (ఎదుటఁబూచి) అ
 దులో హనుమంతుండచ్చట నంగదునితో నేదియో కాసిం
 చుచున్నవాడు. ఇంక నేనీతనికేరీ శరణంబువేడెదను. (ఇం
 చుకయూలోచించి) రామభక్తుండగు నీతఁడు నాకుముందుగ
 నభయమిచ్చిన నిచ్చుగాక. నాసంగతివినిన యవంతరంబు
 వ రామునియందుండు భక్తికిఁ దన వ్రతినవీడి యాతనికి న
 న్నప్పగించునేమో, యనుసందియము నాడెందఱువంగలుగు
 చున్నది. ఈతడంత యధశ్రమరావణుఁడా? చేసిన ప్రతిజ్ఞ
 కు భంగము గావించి ప్రవర్తింపఁదలఁచునా? అట్లు జేయువా
 డుగాఁడు. ఈతడు నాకుఁకప్పక యభయంబిచ్చి తీరును.
 రాముండును నీతనియందున్న దయచేనన్న రక్షించితిరును.
 ఒక వేళ రాముండు నన్నరక్షింపనని చెప్పినచో నీతఁడేమిసే
 యునోకదా! చేయుటకేమున్నది. రామునితో వన్న రక్షిం
 చుట కీతఁడు సమరమే చేఁతిరును. సమరమన్న నాకునుసం
 దియంబగుచున్నది. ధరాభారావతరణార్థమై జన్మించి లోక
 విద్రావణుఁడగు రావణుని బుత్రామాత్య భృత్యాదివర్గంబు
 లో నేలుగూల్చిన రామునితో హనుమంతుఁడు పోరునలుపఁ
 (అలోచించి) ఈతఁడుమాత్రము సామాన్యుఁడై యుండెనా?
 రుద్రుని యంశంబున జన్మించినాడు. కాకున్నచో రామరా
 వణయుద్ధంబున నీతఁడంతప్రభావంబెట్లు చూపఁగలడు? కా
 పున నావివక్షమై నేనుసందియంబుంది నవసరములేదు. (ఇం
 చుకయూరకుండి) ఇంక నేను జాగునేయనేటి? వారదమువీం
 చుడు వచ్చించినతెరంగున్న నీతని పాదాబ్జంబులఁబడి క్షణం
 బువేడెద. (అలోచించి) నేనీతని శరణంబు నందవలసినదే
 న్నా? పాటిక్కుతియనభుండు నాకుగోచు సేయఁచుడెనుగావున

నీనభయంబిమ్మని మీచరిత్రుడైన నేను బలుకుటకెట్లునమ్మ
 తింటును. నమ్మతింపక చేయనిదేమున్నది? ఈమార్గంబున
 గాక వేరొక మార్గంబున నీప్రశానంబులను రక్షించుకొనఁ
 జాలవని మునివరుండు నొక్క వక్కాణించెనుగదా! అయినను
 నిక్కార్థంబునకు త్రియధర్మమునకు విరుద్ధమేమున్నది? తా
 నశక్తుడై యుండుసమయమున శత్రురాజులతో సేంధిజేసి
 కొనుటగాని, లేకయితరుల సహాయమపేక్షించుటగాని క్షత్రి
 యధర్మమేకదా. (తన్నుద్దేశించి) ఓయాయాతీ! నీయవస్థ
 నేటికిట్లు వచ్చినది. ఇంకనీవు సందియంబందకుము.

మ. అభిమానంబును జంపుకొమ్ము, సమరశక్త్యపారముమాను; నీ
 తభయోద్రేకమువీడు; ధైర్యమును జిత్తంపందునరజిచ్చి వే
 న, భయంబిమ్మని యంజనీసుతుని పాదాంబులకుఁ మ్రొక్కున
 చుభముల్ చేకూఱు; భీతిపోవుఁ గడుసంతోషంబుచేకూఱి.

14. అనుబంధము.

ఇంకసందియంబందనేల! తొందరగానేగి మానుమరతునిపాదంబులపైఁ
 బడెదను. తొందరగా నడచి మానుమంతుని చరణంబులపైఁ
 బడి శరణాగతతాణ బిడుదాంకితా! రామకార్యగురంధరా!
 శరణు. శరణు. (పాదంబునుగట్టిగాఁ బట్టుకొనును)

మాను—(తనలో) అక్కటా! ఇంతడెవ్వరో వృథాటుండు. ప్రాణభీ
 తార్తుడై నాశరణంబరిదినాడు. (ప్రకాశముగా)

మ. అరివశాబ్ద తటాకముఁ గలఁచు దైత్య నీకపానీకసం
 హరుణుడహరివచ్చుగాక; జలది • స్థాంతుండునైనట్టి శం
 కరుడవచ్చుగాక; దేవతల రా • కణజూచి ముల్లోక జి
 త్వరులెఱెతురుగాక నీకభయ హ • స్తంబిచ్చినాడొప్పువా.
 ఓయీ! నృపాల! భయంబు విడిచిలెమ్మ.

15. అనుబంధము.

యయా—(హనుమంతునిచరణంబులపై నుండిలేచి తనలో) అమ్మ
య్యా! ఇప్పటికి ధైర్యమువచ్చినది. శరణాగతరక్షణ బిరు
దాంకితుండన నీతనికే చెల్లును. (ప్రకాశముగా) మహాత్మా!
అంజనేయాభిధానా! నీనిర్దేతుక జాయమానకరుణ కనేకవం
దనంబు లర్పించుచున్నాడను.

అంగ—(హనుమంతునిజూచి) హనుమంతా! ఈతఁడెవ్వరో; ఎవ్వరి
వలన భయముగలిగి నీశరణమందెనో ముందెఱుంగకుండ న
భయంబిచ్చితివి. దీనంజేసి మనకేమిహాని వాటిల్లనోకదా.

హను—అంగదా! నేనును నదియే యాలోచించుచుంటిని. అభయ
మిచ్చితిని. రోటఁ దలఁదూర్చి రోకటిపోటునకు వెఱుననే
ల? ఈతనియొద్దంతం బేమియో యరయుదము. (యయాతి
తో) యియా! నీముఖంబుజూడగా నీవు చెప్పకుండ నే రాజు
వని తెలియుచున్నది. నీకెవ్వరివలనఁ ప్రాణభీతిగలిగి నాశర
ణుఁజొచ్చితివి? నీ యభిధానంబేది? నీవేలురాష్ట్రంబెయ్యది?
నీసంగతియంతయు సవిస్తరంబుగఁ దెల్పుము.

యయా—(భయము వటించును.)

అంగ—రాజా! నీవు భయమంద నవసరములేదు. ఈతఁడు నిన్ను
రక్షింతునని యభయ మొసంగెనుకదా? ఇంకనీవు భయంబు
విడిచి నీ నిజసంగతిఁ దెల్పుము.

హను—సందియంబందక నెప్పుఱు. (వీపుఁ జఱచుచున్నాడు)

యయా—(తనలో) నానిజసంగతి వీరికిఁజెప్పకలేప్పుదు. చెప్పినచో
నీతఁడు నన్నేమిసేయనోకదా! అభయమిచ్చినన్ను విడిచిపె
ట్టునా? ఈతఁడెట్లెన్నటికిని జేయఁడు. కావున విచారంబుఁద
క్కి చెప్పెద. (ప్రకాశముగా హనుమంతునిజూచి) మహా

త్యా! హనుమంతా! సూర్యకులప్రావీర్యుతుండను. యయా
తి యభిధానంబునఁ దనరుచున్నాను.

హను—(సంతోషముతో) ఓహో! నాదైవంబయిన శ్రీరాముఁడు
జనించిన సూర్యవంశంబునందే జనించుటంజేసి నీవు మాకెంత
యూఁబూజార్హుండవు. ఇంతవరకును నిన్ను సామాన్యవృక్షతి
గాభావించితిని మన్నింపుము. ఇటఁగూర్చుండి నీభయకార
ణంబును జెప్పము.

యయా—రామదాసా. ఏమనిచెప్పుదును. నేనొక యోగంబునేయఁ
దలపెట్టి, సకలములను దద్విధానంబు నెఱిగించుటకు రా
వించితిని.

హను—అది మంచికార్యమేకదా! తరువాత.

యయా—అట్లరుదెంచి మునివర్యులనందఱిని నర్హపాద్యాది విధులం
బూజింపఁదలంచి ప్రథమంబున వసిష్ఠునిఁ బూజించితిని.

హను—బ్రహ్మఋషియు, నిత్యైకవంశజులకు గురుండును నగునా
తండట్లు పూజింపఁబడనర్హుడే. తరువాత నేమైనది?

యయా—వసిష్ఠుని బ్రథమంబునఁ బూజించితిని విశ్వమిత్రుండలి
గి యాసభను విడిచిపోయెను.

హను—మొదటినుండి విశ్వమిత్రవసిష్ఠులకు సహజచైరవమున్నదిగ
దా! వైరాగ్యములేని యోగంబేలే? తరువాత?

యయా—తరువాత, యాగప్రదేశంబునుఁజూచుట కరణ్యంబున కేగి,
యందలి దుష్టసత్వములను దునిమి యొకవృక్షముక్రింద విశ్ర
మించి యుండుతరివి, నాకంటికొక వ్యాఘ్రము గనపించెను.
నేనదిచూచి వెంటనే బాణంబునువిడిచితి. అంతలో నయ్యది
హరిణముగా మారినది. ఆ సమయమున విశ్వమిత్రుండు
నాయొద్ద కరుదెంచి కోపావేశమున, నాయాశ్రమహరిణము

వధించితివి గావున నీయుతముజూచి తీరుడునని దారుణమైన
వ్రతినఁ జొల్పెను.

హను—అక్కటా! తాపములు ధర్మపరాయణులగు రాజులపైఁదమ
కోపము జూపింతురా! తరువాత నేమిజరిగినది.

యయా—మహానుభావా! తరువాతసంగతి నేమని వక్కాణింతురు.

విశ్వామిత్రుండు రాముని సన్నిధి కేగి నాపైఁ గొండెములను
జెప్పి—(అని యారకొనును)

హను—యథూతీ! చెప్పము. సందియమందెదవేల?

యయా—నన్న వధిపఁ బ్రతినపట్టించినాఁడు.

హను—హా! (మూర్ఛిల్లిలేచి) ఓనృపాలా! నీవు నన్నంతయు మో
సపుచ్చితివి. రాముండు నిన్ను జంపుటకుఁ బ్రతిజ్ఞబట్టుటయు
నేను నిన్నురక్షింతునని యభయం బిచ్చుటయునా. అన్నా!
నేనెంత మోసపోయితిని. ఈసంగతి నీవుముందే నాకేల చె
ప్పకపోయితి? అట్లు చెప్పియుంటివేని నేననీకభయంబిచ్చి
యుండునా?

16. అనుబంధము.

యయా—మహాత్మా! క్షమింపుము. ముందుగఁ జెప్పినచో నభయం
బొసంగవని తలంచియేకదా యిట్లు చేసితిని.

శా. వాల్యాదుంబుగ నన్ను గాతువనుచుఁ • భావించినేటిట్లు నీ
పాలక జేరితినయ్య! యిష్టదు, కృపా • పాదోనిఫీ! ధీసిధి!
పాలక ముంచిన నీటముంచినసరే • భారంబు నీచాట నా
కేలావేసొకచింతఁ జెంద మదిలో? • నింకక వరున్నందనా.

హను—అక్కటా! అంగదా! వింటివికదా. దైత్యపంశదావానలుం
డును, నిర్మలతకరుణామయుడును, శరణాగత బిరుదాంకితుం
డను, ప్రజగద్రక్షునక్ష దీక్షాకరుడును, నాకు దైవమును

నగు రామచంద్రుడు జంపుదునని ప్రతిజ్ఞబట్టగా, నేనానిమ్మ
రక్షించువాడను నాబలమునకును. శత్రుముగకును, ప్రతా
పమహిమములకును గారణభూతుండైన రామునితోనాకు వి
రోధముగల్గెనుగదా? టన్నపాలా! ఎవ్వనికారుణ్యరసమునా
పై వెల్లివిరిసియుంటుంటేసి, సీతాన్వేషణమునకే శతయోజనా
యతంబగు వారాశిని నొక్కకాల్వకరణి లంఘించి లంకజా
చ్చితిలో, యెవ్వనిదయయుంటచేత సురాసురుల కెనను దే
రిచూడశక్యముగాని దశకంధర సుతుండైన యక్షుఃపురో
సంగ్రామమున దునుమాడగలిగితిలో, యేమహాత్ముని కృపా
దృష్టులకుఁ బాత్రుండనగుటంటేసి, మాయావిద్యాధురంధరు
డైన కాలనేమిని దృటిలోనేలంగుల్పితిలో, యేదివ్యస్వరూ
పిని దాక్షిణ్యము నాపైఁ బ్రసరించుటంటేసి, సౌమిత్రినిమూ
ర్ఛదేర్చుటకై సంజీవిపర్వతమును నాభుజస్కంధము నందుఁ
బెట్టుకొని సూర్యోదయము గాకమునుపు చనుదెంచి సౌమిత్రి
ని రక్షించితిలో యట్టి శ్రీరాముండు నేడునీమూలము ననాకు
విరోధి యయ్యెనుగదా! 17: అనుబంధము.

ఉ. పవిత్రునివ్యమా మహిమ ♦ నెవ్వరు గాంచంగఁ జాలకుండు రా
దేవకీరీతురుచి ♦ దీపితపాద సరోజుడైన సీ
తావిభునాశ్రయించితిగ ♦ దాయని సతత మందుచుంటి శా
నీ విధియిట్లు నేయునని ♦ నేఁ గల్గనైనను నెంచనైతిగా.
అంగ—హనుమంతా! గతించినదానికిఁ జింతించినందువలనఁ బ్రయో
జనంబేమియున్నది. ముంటి కల్క-వ్యమాతోచింపుము.
హను—(ఎదుటఁజూచి) ఆడుగో! స్మగ్గివుండిట్లు వచ్చుచున్నాడు.
అతని కియదంతము నెలిపి యంతరముకల్క-వ్యమాతోచింప
వచ్చును.

యయా—దేవా! హనుమంతా! ఏమైనను నభయము నొసంగినన్ని
విజనాడఁగూడదని విన్నవించుకొనుచున్నాను.

హను—రాకేంద్రా! నీపుభయమందఁబనిలేదు, అస్మదీయభుజబలల
క్షీతుండవై యున్నంతవఱకును నిన్నెవ్వరుఁ దేటిచూడఁ
జాలరు.

యయా—సుగుణచరిత్రా! నాకదియే కావలసినది.

సుగ్రీ—(హనుమంతునిఁజూచి) హనుమంతా! మిట్టచుఢ్యాహ్నమైన
ను మందిరంబున కరుదేరక యీవనంబుననుంటివే? (ప్రక్క
నున్న యయాతిజూచి) కొటిహూర్య ప్రభాతేజోవిరాజమా
నుడై యొప్పుచున్న యీపురవపుంగవుం డెవ్వరు?

హను—(విచారించును)

సుగ్రీ—కుమారా! అంగదా; ఈతఁడెందులకో విచారించుచు నా
ప్రశ్నింబున కుత్తరువీయకున్నాడు.

అంగ—తండీ! ఈతండు యయాతీయనునృపతి. విశ్వమిత్రునకెగ్గు
సల్పుటచే నతని ప్రేరణంబున రామండితనిని జంపఁ బలిజ్ఞఁ
దాల్చినాడు. ఆనంగతిఁదెలియక హనుమంతుండీతనిని రక్షిం
తునని యభయమిచ్చినాడు.

సుగ్రీ—అన్నా! ఎంతవని జరిగెను.

హను—వనచక్రేంద్రా! సుగ్రీవా!

తే॥ గీ॥ మొసలికోరలఁ దిక్కిము • భూమియందు

బ్రాణములఁ బాసిపోవక • బ్రతికియుంట

భూరిగుఱుపై న శ్రీరామ • మూర్తితోడఁ

బగన బూనుటకే కదా • మదిఁదలంప.

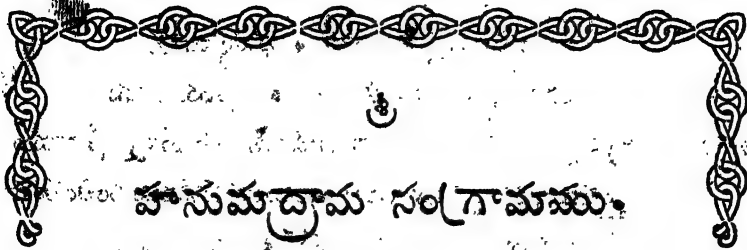
తే॥ గీ॥ “రామశ్రీరామ జయరామ • రామరామ”

యనుచు నొకమారు మదిలోన • ననినయంత

పాపముల నెల్ల విడనాడి • భవ్యమోక్ష
 పదము; మానవానీకంబు • బడయగలడు.
 అట్టిచో నన్నున్నియో విధంబులు గాపాడిరక్షించుచున్న శ్రీరాముని
 తోవైరము ప్రాప్తింపఁగదా! ఇందులకు నేను నిచింతింతును?
 తే॥ గీ॥ అభయమచ్చితి రక్షింతు • ననుచుజెప్పి
 యిందులకు ననుదప్పిన • నల్లజగము
 లందు; దుష్కృతిపాతాళు • నలరవలయు
 నేమిసేయున మిప్పట్ల • నొచిచెప్పును?
 సుగ్రీ — హనుమంతా! దీనికై విచారంబవలను. వీది యెల్లయునను
 నీతని రక్షణము మనకవశ్యమైయున్నది. మందిరంబునకేగి దీ
 నివిషయమై సంపూర్తిగ నాలోచింతము. (యథూతింజూ
 చి) స్మరాలా! రమ్మ.

ఇది చతుర్థాశ్వాసము.

హనుమద్్రామ సంగ్రహము.

పంచమాంకము.

[సాకేతపురంబున మందిరములో రాముడు లక్ష్మణుడు
[వవేశించుచున్నారు.]

రాము—తమ్ముడా!

తే॥ గీ॥ ముందు వెనుకలు చూడ కే ♦ పురుషుడైన
నెట్టికార్యమునైనను ♦ నేనొనర్తు
నంచు; ముందువాగ్దాన మీ ♦ యంగరాద
టంచు: బోధపడియెను నా ♦ కనుజ! యిపుడు.

అక్కటా! అనాడు విశ్వశుక్రం డరుదెంచినప్పడేయభీష్టంబునైనను
దీర్తునని మొదటనేలవాగ్దానం బిచ్చితిని; నిరంతర ధర్మవ్రతా
చారపారీక్షుండగు యయాతిని నాతడు చంపుమని చెప్పెనుగ
దా. అతడు బహుశాంతస్వభావుండనియు నట్టిశిక్ష నందదగి
నవాడు కాడనియు, బ్రతిమాలుకొంటినిగాని తా
బట్టిన కుండేటికి ముప్పుకాదు సత్తాలడు పట్టినపట్టు విడువ
దయ్యెను. ఇప్పుడు నా బ్రతిన జెల్లింపకపోయినచో, క్షత్రియ
కులధర్మంబునకు విరుద్ధంబుగావర్తించినవాడనగుదును. అట్లు
చేసితినేని మహాపాపంబు నన్నంటగలదు. ఏమిచేయుటకును
దోచకున్నది. ఇది యట్లుండుము. నిన్న నారదుండరుదెంచి
పచియించిన పలుకులు వింటివా?

అత్త — అగ్రజా! వినలేదు. నేనాసమయమున ముదితమున లేనైతి
రాము — ఈవిశ్వామిత్రుని మూలమున, నిరంతరమునున్నట్లును
విచారించువాఁడను, నన్యతాస్వదచింతనముదక్క నన్యచింత
మనమునబ్రచేత పెట్టనివాఁడును, సీతాన్వేషణమునకై నరుఁడు
గాని పానరుఁడుగాని దేవతలతో శ్వావ్యలైదగాని చేయనశ
క్యమైన మహాత్కారములంజేసి తతస్వామిభక్తిని నాథుం
డు వెల్లడించి మనవతిమును నిలబెట్టినవాఁడును, మున్ను సం
గ్రామమున రాపానిక క్తిచే నీవ్రమూర్ఖమునింగిన శిమయ
మున సంజివికుధరము బెకలితచుకొని వచ్చినవాఁడునున, గు
హనమంతుఁడు నేటికి విరోధియయ్యెనుగదా యని చింతి
చుచుంటి.

అత్త — అన్న! అదియేమికారణము.

రాము — ఆయయాలి నాకు భీతిల్లి హనుమంతుని యొద్దకేగి శరణ
మందగా నాతఁడు రక్షింతునని యభిప్రాయించెనుట.

అత్త — ఔరా! ఏమిదీ! హనుమంతుని డిట్టియకార్యమునేయునా.

శా. ఔరా భీతినిబూనకే! యభయమా * మాన్యుతఁడయిచ్చెగా
ఘోరాజ్ఞ దశకంఠగుచ్చి యగురులే * ఘోషియగాజేసి పం
దారుల్ సత్పుత్రసేయగాడవకు నీ * ధైర్యంబు, శౌర్యంబు గ
న్నారలగాంచియు నేటికిఁ జూపుచెనే * యాత్మమహగర్వియై

కానిమ్ము అందుకుదగిన ప్రతిధలము నాతడండగలఁడు. అబ్బా! ఇం
క యుక్తాయుక్తవిచారణలబొందుకు నీ వావిశ్వామిత్రునితో
యయాలిని జణింతువాని ప్రతిజ్ఞవహించితివి. అడఁదకు దప్పి
తచో భర్యవికటమగును. కావున నీ ప్రతిమామూర్తిసేయుటకై
యత్నింపుము.

రాము — అవును. అతడుబహు నేను సందింతుమని ముందుటలేదు. కాని

యిప్పు డాదుయూతి హనుమద్బుజబల పరిరక్షితుండై యె
ప్పుడున్నాడు. ఇందులకేమి మార్గమూలోచించుదము.
అట్లు—వీడ బా డీనికొలోచింపవలె.

తేగ్గిశక్తుగాశక్ యిట్లు ల * ఖండగర్వ
మున్ను, కానికార్యమజేసి * యొప్పుమన్న
మామతీకుమారుని వేగ * బవరమండు.
దాకి; నిర్జించుటే యిట్లు * దగును మనకు.
ఆతడిరీతిగావించుట సుగ్రీవుని యమమతి యుండితీరును. వారుమున్ను
వాలివధైకై మనలను నక్కవినయమున నేర్పించిరి. కాకున్న
చో నిట్లు చేయుదురా!

ఉ సందియమండకింక ఘన * సంగరరంగమునందు సింక నా
నందముతోడ వేగ గపి * నాధునివాసరసంయుతంబుగా
ముందల వాలియున్నస్థల * ములో కనబంపుముకౌర్యమేర్పడక
దెందమునందు నిట్లుచక * డింది విచారమునంద నేటికి.

క. నినుమదిలోనందలపక
జననాధునశభయమును నొ * సంగినవానికా
మానుమని జెండాడగ వే

నను బంపింపుము చనియెడ * నగనమధైర్యా.
రాము (చిరునవ్వునవ్వి) లక్ష్మణా! హనుమంతుడు సామాన్యం
డని తలంచితవా?

చ. అని మునోదేవదానవన * మానములొక్కట నెత్తివచ్చినకా
మనమున నించితైవ వను * మానమునొందడుభీతిబూనడా
మానుముడు. కాని రీధవుని * సందితేజముబూని పుట్టు; ట
య్యనుపమ కౌర్యవిక్రమము * నందెను నాతనిదాకకకృమ?
అతియమిగానయితము భవిష్యద్బ్రహ్మయై రాజుల్లును.

లక్ష్మ—అట్లు న నొకమనము చేర్చువలసిన కలకవ్యమేమి?

రాము—ఎవ్వరినైన దూతను నాతనియొద్దకు బంపి యాయాతినిడు
ప్రమాదము. సాధ్యమైనంతవఱకుకాతఁడు నాయానతిఁదాటువా
డుగాఁడు. అట్లుచేసెనని తరువాతిఁపరిగఁజూచుకొందుము.

సేవ—(ప్రవేశించి) దేవా! కిష్కింధనుండి యంగదుండు దేవరదర్శ
నార్థమై వచ్చియున్నాడు.

రాము—ఏమీ! అంగదుండరుదెంచినాడా! శిష్యుముగఁదోడ్చివచ్చు
[అంగదుడు పోవేసించును.]

అంగ—(తనలో) ఇక్కడకుజేరికొంటిని. ఇంక శ్రీరాముని సందర్శిం
చిమానుమత్సరించేరలలును చెల్పదగొక. రాముఁడుమానుమంతు
నిమాటలువిని యాయాతినిరక్షించువా? ఉభయవక్షములపా
రను దమశమజ్ఞఃశలను విడువారుకారు. తుదకు సంగరమే
యొనగూడునని నాకుదోచుచున్నది. శ్రీరాముఁడుమున్ను
చెట్టుపాటునడాగి నాజనకునిగూల్చి మహాపాపంబు గట్టుకొ
న్నాడు. అదియింతవఱకును నాహృదయంబున దగిలియేయు
న్నది. ఇప్పుడు నిరంతరధర్మవ్రతుడైన యాయాతినివధిప బ్ర
తినదాల్చిసాడు. ఉత్తములలో నెవ్వరివతిష్ఠ నెఱవేరునోతె
లియకున్నది. రామహనుమంతులిరువురును సాహస్యాలని త
లంపవలదు. ఇరువురును నవతారపురుషులే సరే నేనయ్యది
యాలోచించుచుబాగునేయనేల? (రాజుంజేరి) మహాత్మా!
రామచంద్రా! భవదీయపాదపంకజహంబుల కీసేవకుండు న
మస్కరించుచున్నాడు.

రాము—అంగదా! భుభుమగుగొక. ఇట్లగుండుము.

అంగ—(అనీనుడగును)

రాము—అంగదా!

శా. సీతాశ్వమణ శార్వర్యయత్నమందగ్గః * జేయంగ శీఘ్రంబుగా
 బ్రీతితో వానరవర్గమున్ బనిచి ధృ * ధీశుత్రుతి సేమంబునన్
 భ్యాతే దేద్యునభామనూనుడు లన * క్షాంభీర్యపారాశి; వి
 భ్యుతప్రాభవమూర్తి యుంజెనుగదా * భద్రదానుమోదాత్తుడై.
 సీ. నాతూజ్ఞ మూర్తియై * ప. భరించి ముద్రిత

దనహస్తమందు మో * దమునదాల్చె

కానరాసీకంబు * పరమహర్షముతోడ

దనదెంటనే తేర * దరలిపోయి

శతయోజనదూరము * జాలవిస్తీర్ణము

జలధిని ద్రుటిలోన * గాల్యకరణి

దాటి నిర్భయితో * దానవేశమపురంబు

జోచ్చి సీతాపతి * జూచి మరలి

తే. గీ. వత్సవో కాకదాభృతా * బరతమంతు

మహిమ వర్షముపేర్చి దా * న్నాదే; నాకు

జానకీవాతా వినుపించి * సుతనంబు

గలుగజేసినమూర్తి * వెలగుచున్న

వాడై కుశభీమై కోడై * లలుకయ్యయ్య.

అంగ. కాదేవరకల్యాణంబున, వంశమును సేమంబుగనువ్వును.

రామ. నరే. నీవిత్పాటి కథబెంచిన కావ్య మేమి?

అంగ. తే. గీ. ధృతకోభారమునకు నవ * శారపెత్తి

వట్టిగమ్యముతోచి * నీకునవనియందు

దెలియనట్టివి గలుగునే * తెలిసియుండి

లక్షణానోటవివరోది * యదుగుచుంటి

ననుచు దలపోయుచుంటిని * వాత్సభ్యుండు.

అనా సేవసిగిలివికాన జెప్పెదను. విశ్వామిత్ర ప్రేరణంబున నీవు

యయాతిని వధింతునని ప్రతిజ్ఞ సేయగా నాత్మండుహమదుంతు
నిజేరి శరణమందగా దెలియక యాత్మక్షయము నొసంగినా
డు. పిదప బళ్ళాత్మపమంజినాడు.

రాము—హనుమంతుడు యయాతికి కళయమిచ్చిన సంగతిమేమిది
వఱకే వినియున్నాము. తెలియకయే యట్లుగావించెనని త
లంచితివి. సరే. జరిగినదాకేమి! ఇప్పుడాతరండు యయాతిని
నాకప్పించు తలంపునందే యున్నాడని తలంచెదను.

అంగ—దేవా? నీకు దెలియనిధర్మంబు తెచ్చుటగలవు? అభయమిచ్చి
మరల విడుచుట యధిర్మముగాదా!

రాము—అట్లనా! ఇప్పుడాహనుమంతుని సందేశ మేమని?

అంగ—దేవా! అవధరింపుము.

సీ॥ రాతినాతిగ జేయు ♦ రమణీయమైన పా

దాంబుజంబులకు డక ♦ డంబులనియె

గాధేయుమాటపై ♦ గటుపమితయు లేని

పుడమీశుజంపుట ♦ పోలదనియె

ప్రతినజేసితివన్న ♦ మాటయే యెఱుంగక

యభయమిచ్చితిని, య ♦ యాతికనియె

పుణ్యప్రతాచార ♦ భూపాలవృద్ధుండు

గావున ంక్షించి ♦ క్రాలుమనియె

తే॥ గీ॥ సెట్టికార్యము చేయంగ ♦ నెఱవీయున్

చేతగానిది లేదంచు ♦ జెప్ప మనియె

నీవనామీదజూపిన ♦ నిక్కమైన

కరుణ యెట్టివోలనై న ♦ నెఱవీనియె.

రాము—అంగద్దా! ఆరని సందేశము వింటిని. యయాతిని పట్టించి
వచ్చినా ప్రతిజ్ఞను భంగముగఱుగదా? అది మూలధానిమించిన

వాడు కాడే? నేనందుల కరిగి కరింపజాలను. కావున ముందు
కరణవ్యక్తిమి?

అంగ—దేవా! అది నీకు చెబిసి యేయున్నది.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! అది నేనితకు బూర్వము చెప్పలేదా?

రాము—యధమను సంగతియే.

అంగ—అట్లనియే హనుమంతుడు మీతో విన్నవింపుమనియెను.

లక్ష్మ—ఏటివిగదా! అగ్రజా! ఇంక నాతో చింపబనిలేదు.

రాము—అంగదా! హనుమంతుండు యయాతిని విడువదా!

అంగ—అధర్మమైన కార్యము నాతడెట్లు నేయును.

రాము—అట్లయిన నీవేగి యాహనుమంతుని మైత్రివంతులముమతిచి
యయాతి సంతక్షణమునకై ధైర్యమునుబూని, రణమున ని
లువుమని చెప్పము.

అంగ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

రాము—హనుమంతునితో మనకు సమరము లేప్పదు. కానిమ్ము.

ఇదియెట్లు పరిణమించునో చూతమురమ్మ!

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

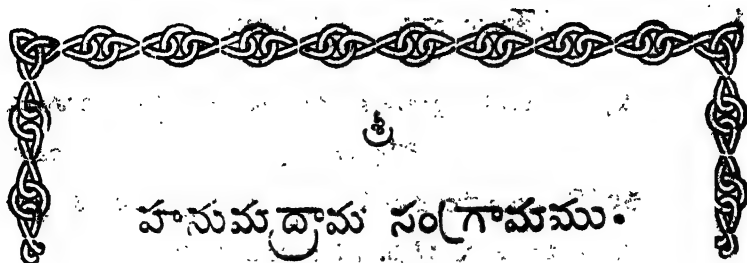
ఇతి పంచమాంకము.

వే. శ్యామ ధర ము.

15, భాగము.

చక్కని నాటకము, కడుపుబ్బ నవ్వుకలుగు
ను. సీతిహాథకము.

వె., 1-0-0 మార్కెట్.

హనుమద్రామ సంక్రమము.

షష్ఠాంకము.

కిష్కింధయందలి బయలు.

[ప్రవేశము—యయాతి స మేతముగా హనుమచ్ఛ్రీపులు]

హను—ఆహా! సుగ్రీవా!

సీ. ఎవ్వని ముఖబింబ ♦ మీఁకించుటంజేసి

మదిలోన జింతలు ♦ బాసినామె

యెవ్వనినామంబు ♦ నేవేళెప్పురియింప

సకలపాపంబులు ♦ సగునిపోవు

నన్వానికృపచేత ♦ నెల్లజగములందు

ఘనకీర్తితోడను ♦ గ్రాలినామె

యెవ్వనిదయచేత ♦ నితప్రభావంబు

గలిగిశూరులహృదు ♦ జెల్లినామె

శే॥ గీ॥ తువనిదై వంబుగానెంచి ♦ యెల్లవేళ

లందు మనమునందున నిల్చి ♦ యలరినామె

యట్టి రఘుపుంగవుడు మన ♦ కయ్యెవైరి

నేటి కీయయాతి పుడమి ♦ నేతకతన.

(యయాతింజూచి) ఓయయాతి నృపాలా! నీవు నన్నంతయుమోస

పుచ్చితివిగదా! పరమబంధువులకంటె నెక్కుడుబంధుడై, దై

వంబులకు దైవంబై, నిరంతరమును మానేమంబును విచారిం

చుచు, మాబలశౌర్యంబులకు గారణభూతుండైన రాముడు
నీమూలంబున నేడు విరోధయయ్యెనుగదా! నీ మూలంబున
నాతనితో వేడుబోరాడవలసి వచ్చినది. ఇట్లుగూని యెన్నడు
ను గలనైనం దలపనైతిని. (విచారించుచున్నాడు.)

యయా—(తనలో) ఆహా! ఈహానుమంతుండు తొలుతనాక భయం
బొనంగి, యిప్పుడు శ్రీరాముండు తనపైకి లక్ష్మణయుతుండై
యెత్తివచ్చుటజూచి మనంబునభీతిల్లియో, లేక యేకారణంబు
చేతనోకాని, యిట్లునందియమందుచున్నాడు. ఇప్పుడీతండు
రామునకు భయమంది నన్నాతని కప్పగింపడుగదా? ఏమో
కాని నాడెందంబున భయంబుగలుగుచున్నది. అంబునను నీ
తనితో నిట్లుపలికి చూచెద. (ప్రకాశముగా) మాన్యచరితా
హనుమంతా! నేను భయమంది నీశరణమందితిని. నీవునునా
యందు గృహంతరంగుడనై యభయమిచ్చితివి దానంకేసి
నేనుధైర్యచిత్తుండనై మెలంగుచుంటిని. ఇప్పుడు నీముఖంబు
జాడగా నీచిత్తం బదియొకతీరుగనున్నట్లున్నది. శ్రీరాముండు
సామిశ్రీ సమేతంబుగా నరుదెంచుటజూచి నీవు భయంబంది
యో, లేక రామునియందున్న భక్తికారణంబుచేతనో నన్నా
తని కప్పగించెకవేమో తూని భయముగలుగుచున్నది. అట్టి
జేదైననున్నచో హాకిప్పుడేచెప్పుము. నీవు నన్నాతని కప్పగిం
చునంత యవసరములేకుండ నేనే యాతనియెదుటకేగి చేత
నై నచో రణంబొనర్చెదను. లేకున్నచో నతని హస్తంబున
మరణమంది వీరస్వర్గము సంపదను. నీవునన్నాతని కప్పగించి
నీవేని నేను చింతింపనుగాని, బలపరాక్రమ సంపన్నుడున్న
శరణాగతత్రాణ బిరుదాంకితుండును నగు హనుమంతుఁడీరీగి
నభయమిచ్చి మరల వీడనాడనని మూలము చింతించెదను.

నీనట్లాచరింపఁ దలంపఁక పన్నరక్షింపవలెనని యుద్దేశముతో
డనే యున్న యెడల, శౌర్యనాహంబులఁ బూని సంగ్రామం
బున నిలచి నన్ను రక్షించి చతుర్దశ భువనంబుల యందును
నీయశశ్చంద్రికలను వెలయుంపుము.

హను—భూపాలా! నీవు నావిషయమై సందియమంది భయమునొం
దకుము. నాకంఠమునఁ బ్రాణంబున్నంతవఱకును నాభుజబల
వరిరక్షితుండవై నిన్నొకట దాఁకఁ జాలరు. శరణమందిన
వారిని రక్షించుటకుఁ గంఠణము ధరించియున్న జను రాము
నకు భీతిల్లి నిన్నాతని కొప్పగితునని కలనైనను మనంబునఁ
దలపవలదు.

శా. అక్షిణప్రకటప్రతాపబలశౌ • త్యంబూషుచౌ వే సహ
స్రాక్షాదిప్రముఖుల్ రఘూద్రహునిప • తుంబూనఁగానిమ్ములో
కక్షోభంబుగ రామభూవరుని సంగ్రామంబునం దాఁకిని
రక్షింతు • భయమొందబోకుమిఁక నై • నన్ భూపచూడామణి.

యయా—ఇప్పుటికిఁగదాధన్యుడనైతిని.

హను—యయాతీ! నీవుభయమందక, నా జెనుక నుండుము. (సుగ్రీ
వునిజూచి) సుగ్రీవా! అటుచూడుము. అరుగో రామలక్ష్మ
ణులు చాపధరులై యుల్లువచ్చుచున్నారు.

[విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులు ప్రవేశింతురు.]

రాము—తమ్ముడా! హనుమంతునితో మనకుఁ బోరాటంబుదప్పద
య్యెను. అరుగో హనుమత్సుగ్రీవులు మున్నకై యెదురు చూ
చుచున్నారు.

హను—(రాముని నమింపించి)

మ. హరి! నారాయణ! జానకీధవ! విదితాత్యద్భుతోన్మృత్యుభా
స్కరకోటి ప్రవికాశసస్యకుట రాజాబేంద్ర చింతావహ!

సురసంసేవిత పాదపద్మయుగళా! • శుద్ధాశ్రమ! తైలోక్య సుం
దర! పీతాంబర! భక్తహామ! వఘునే • తా! రాజకంఠీరవా!

తే॥ గీ॥ ఎవనికృపచేత భూమి; నే • నింతవాడ

నైతి; నెవ్వని దయాచేత • నలఘు మహిమ

మలరుచున్నది నాయందు • నట్టిసీకు

బ్రహ్మతిః గావించుచున్నాడ • భవ్యచరిత!

(నమస్కరించుచున్నాడు.)

సుగ్రీ—తే. గీ. శాస్త్రవందన వాలిని • సమయః జేసి

భక్త్యుక్తిపిండధనాకేచ్చి • ఘోరకృపను

కన్నబిడ్డవిధంబున • గాచివెలయు

నట్టిసీకు నమస్కార • మనఘమూర్తి!

రాము—సుగ్రీవా! మనచిరశాల మైత్రివిషయమై నేను విశేషంబుగ

సీకు బోధింప నవసరములేదు. అంతయు సీకుఁ దెలిసియేయు

న్నది. ఈయయాతి విశ్వామిత్రునకేడియో యెగు సలుపు

టంజేసి నేతనిని వధితునని ప్రతిజ్ఞఁబూనినాను. ఈసంగతిఁ

దెలియక, హనుమంతుం డభయంబొసంగెను. ఇప్పుడు దెలిసి

నది కావున నతనిని విడుచుట మంచిదని చెప్ప మంటిని.

హను—దేవా! సత్ర సమస్తధర్మార్థము సంవేదివి సీకుఁ దెలియనిదే

మాన్నది? అధర్మకార్యంబు నెల్లుసేయఁగలను? అందుకు నా

చిత్తము సమ్మతించునా!

అత్త—సుగ్రీవా! నీవైన నియ్యది యధర్మమనియు, యయాతిని

మాకప్పగింప వలసినదనియు నీతనికి బోధింపలేకపోయితివా?

సుగ్రీ—సామిప్రీ! ఆయ్యది యధర్మముగాదా?

అత్త—అవును! మహాధర్మపథాయామనివలె బలుకుచుంటివే! నీవెంత

యః గృతఘ్నుండైతివి. నీకురాముండానర్చన మేలంతయు

మఱువునకు వచ్చినదా! ఓరీ సుగ్రీవా! లుట్టుచినుము.

ఉ. వాలియొనర్చు బాధలకు భావమునకా సహియింపలేక భూ
పాలుని రామమూర్తిపద పద్మములకా గడుఁబట్టియుంట; నీ
మేలునుగోరి వాలిని ని మేషములో ధరద్రెళ్ళనేసి; త
త్పాలితమైన యాస్థలికిఁ బట్టముఁగట్టుట నాఁడెఱుంగవే?

ఇది మరచిపో తివికాదోలు. అదియుంకాక ధర్మమని పలుకుచుం
టివి. అగ్రజుని మరణాంతరంబున నాతనిభార్యయగు తారను
గూడిన నీకు మేముసేయుమన్న కార్యమథర్థమా!

సుగ్రీ — మీరు నాకుపకార మాచరించి యుండలేదని నేనెన్నయును
బలుకలేదు. అందులకు గృతజ్ఞుఁడనైయుంటిని. దానింగూర్చి
మిరివ్వుడు దెప్పినందువలనఁబ్రయోజనంబేమున్నది? మీరు
చేసిన యుపకారంబులకుఁ బ్రత్యుపకారముగా నీతాన్వేషణం
బునకై నేనుబడిన శ్రమమంతయు మీకుఁదెలిసియేయున్నది.
నేనుర్వీసుత నన్నేషించుటకు హనుమదాదులను బంపి పోయి
నచో నీయగ్రజుని సంగతి యేమైయుండునో నీకే తెలియును.
లక్ష్మ — ఓరా! ఎంతవాడవైతివి. కానిమ్ము. నీ గర్వమిప్పుడే గ్ర
క్కించెదను.

రాము — సుగ్రీవా! అనవసర ప్రసంగముతో నేమిపనియున్నది. య
యానితివిడిచి మనమైత్రికి భంగముగల్గుగతుండ నొనర్చుము.

సుగ్రీ — దేవా! అదితప్ప మరేకార్యమును మమ్ముసేయుమన్నను జే
యుదుము. నీతో యుద్ధముసేయవలయునన్నతలఁపు మాకే
న్నటికిలేదు. యదాతా ధర్మవ్రతాచార నిరతుండని నీకుఁదె
లిసియేయున్నది. అట్టిచో నన్యాయంబుగ నీగాధేయునిమా
టలువినియిట్లు సేయుట పాడిగాదుకావున నాతనిరక్షింపుము.

రాము — అట్లయిన నేనుజేసిన ప్రతిజ్ఞ విడువమందువా?

హను—అభయమునిచ్చి యుద్ధము చేయఁజూతని విడువమందురా?
 లక్ష్మణ—మీరు యుద్ధమునంతట కృతనిశ్చయమై యున్నట్లు గనుపించుచున్నదే.

హను—యయాతివలన నావలెయు దోషంబులేదని యెఱింగియా
 లక్షనిరక్షించినచో యుద్ధమనవసరమే.

లక్ష్మణ—(రామునిజూచి) అగ్రజా! వీరహృదయంబు లెఱింగితివి గదా! ఇంక నాలోచింపఁబనిలేదు. (రామునిజూచి)

ఉ. అంచితసంతనంబున ర • జావనిలోపల శౌర్యవృత్తిమై
 మించి పరాక్రమించెదమ • మేదినినెల్ల నవానరంబుగా
 పించెద; నెల్లదేవతలు • వేడ్కనుబొందఁగ, నీ యయాతిని
 ప్పించెద నీకు నీవ్రతిన • వేగముదీర్చుకొనంగ రాఘవా!

(సుగ్రీవునిజూచి) సుగ్రీవా!

మ. ఇంక నీమాటలలో బ్రయోజనము లేదనియైన యుద్ధంబునకొ
 బ్రకటప్రాభవ ధైర్యశక్తిమెఱుంగి • ల్వంజూడు ముక్తింజ జం
 కక; మారాముడుజూచుచుండగను వీ • కన్నిన్న నారాచజా
 ల కఠోరావతిద్రెళ్ళనేసెదను నా • లంబందు తారాచతీ!

సుగ్రీ—లక్ష్మణా! ఎన్నియైనను బలుకవచ్చునుగాని చేయుటమాత్ర
 ము నుల్లభమునుమా?

తే॥ గీ॥ మున్నురావనిశక్తిచే • మూర్ఛమునుగ
 నితడు సంజీవిదెచ్చి నీ • కిడుటచేర

(హనుమతకునిజూచి)

బ్రతికియురటిచ్చి కాదెనీ • వరబంబు
 ధైర్యమేములనుండెనో • తలపుమయ్య.

కానివచ్చి నీ చేబడి స్రుక్ష్మబాహుక్మకృడిరక్కనాలని తలంపకు
 ము. రమ్ము (ఇరువురునురణంబునకు మొనరి యుద్ధము చే

యచున్నారు.)

లక్ష్మ — (సుగ్రీవునిచేతనుగా పాతిపోవును) (లక్ష్మణుం డతనిని వెంటాడించును)

రాము—

శా. సుం తేనిక మదిజంకులేకయవురా! ♦ సుగ్రీవునిగూడి దుర్దాంతపాథవమేర్పడక మములసం ♦ గ్రామంబులోఁ దాఁకఁగా సంతోషంబునవచ్చి పారుకపినం ♦ శస్వామితోఁ బాఠ కేపంతంబూనుచు నిల్వొమోము గుణధా ♦ మా! వీరభూడామణి.

[తెఱుల]

[అగ్రజునియజ్ఞ ననుసరించుచున్నాఁడ]

రాము—హనుమంతుని గాంచి హనుమంతా! ఇటురమ్మ.

హను—(కరంబులు మోడ్చి) దేవా! ఏమిసెలవు?

రాము—నీవునాకుఁ బరమభక్తుండవు. నీయెడల నాకెంత ప్రేమమున్నదో నీవే యెఱంగియుంటివి. వానింగూర్చి నేనువర్ణింపనవసరములేదు. వాకపవాదవచ్చినచో నీకపవాదవచ్చినట్లేకదా? అట్టియెడఁ నేనుజంపుదునన్న యయాతికి నీవభయమిచ్చుట దగునా?

హను—దేవా! నేనది దెలియక చేసితిని. పిదప బచ్చత్తాపమందితిని.

రాము—ఇప్పుడు తెలిసినది గావునవింక నతనిని విడువుము.

హను—అభయమిచ్చి మరలవిడుచుట ధర్మమైనకార్యమా? దేవా! నీకుఁదెలియని పరమధర్మంబు లీజగంబునలేవు. నేనివ్వాఁడిట్టినిచ కార్యముజేసితినేని లోకులు నన్నుతనచదృష్టితోఁ జూచెదరు. నాయాత్మతిరుగ విముక్తిని బొందనటువంటి నరకకూపమానఁ బడగలదు. ఇట్టియకార్యమును జేయుమని నన్నుత్రోల్పాహముపసీకుడగునా?

రాము—తెలియక చేసితివి కావున నతనిని విడువవచ్చును.

హను—మహానుభావా! నీ వైంశతచెప్పినను నాచిత్తంబధర్మోద్యోగంబునకు నమ్మతింపదు. ఈయయాతినృపాలుని చరిత్రంబంతయు నీ వెఱింగియేయుంటివి. ఇతఁడుధర్మస్వభావుండుగాని; దుష్టచరిత్రుఁడుగాఁడు. ఈకోపస్వభావుడైన విశ్వామిత్రుఁడు ముందుగఁదన్నఁబూజింపలేదని కోపమూని యున్నవి రెండును, లేనివికెందును గల్పించి నీతోఁగొండెంబులను బల్కుగా నీవు నమ్మియీతనిని వధించుటకుఁబ్రతిజ్ఞబూనితివి. ఇయ్యది నీవుచేయవలసిన కార్యముకాదు. కావున నాయందుండుకృపచేత నైనను, యయాతినరక్షించి, త్రిలోకఖ్యాతిఁగాంచుము.

విశ్వా—(కోపముతో) ఏమీ! హనుమంతా! నీవు మమ్ముగూడ ధిఃకరించుచు; బలుకుచుంటివే!

హను—గాధేయా! ఇందు ధిఃకరించుటయేమున్నది. నీసంగతి యెవ్వరికిఁ దెలియదు. నీవునహజ్కోపస్వభావుండవు. ఒకరిభాగోర్పవు.

రాము—హనుమా! పెద్దలను దిరస్కరించుట నీకుడగదునుమా!

హను—ఇందుఁదిరస్కారమేమియునులేదు. ఉన్నదున్నట్లువచించితిని.

రాము—సరియే. ఇప్పుడది యంతయునేల? యయాతిన విడిచెదవా లేదా?

హను—అదితప్ప నీవేడి యాజ్ఞయిచ్చినను జేయుదును.

రాము—నీవు నాతో యుద్ధముసేయుటకే నిశ్చయించితివా?

హను—నీవు నన్ను జూచియైన యయాతిన రక్షింపకపోమునచో నయ్యదియే నిశ్చయము.

రాము—ఔరా! హనుమంతా!

తేగీ|| పరమభక్తుడ వంచును భావముండు

దలఁచితినిగాని యీరీతి దలఁపనైతి

పామునకుఁ బాలువోసిన ♦ భంగియయ్యె
భవ్యభవదీయ మైతి హి ♦ స్తోత్ర! యిపుడు.

ఇంత కృతఘ్నుండవని యెన్నడునెంచలేదే.

హను—దేవా! నేను నీతో యుద్ధము సేయవలయునన్న తలంపెవ్వ
డును బూనియున్నవాడనుగాను. ఇయ్యది కాలగతినిఁ బ
ట్టివచ్చినది. మున్నునీవు సీతంగోల్పోయి యరణ్యంబులఁబ
డిచరించుచు ఋష్యమూకంబున కరుడేర, మీకును సుగ్రీవు
నకును నేనేకదా మైత్రిపాటించితిని సీతా స్వప్నంబునకై మరి
యొక్కరి కశక్యమైన యంభోరాశినిదరించి నేనేకదా లంకఁ
జొచ్చి, సీతామహాదేవింగాంచి మరలివచ్చి యామెవారణం
దెలిపి మనువంశంబును నిలఁబెట్టితిని సంగరంబున రావణుని
శక్తిచేమూర్ఛమునింగిన లక్ష్మణునిబ్రతికించుటకై నేనేకదా
సంజీవి దెచ్చితిని. నీకరుణగోరియేకదా నేనింతశ్రమపడితిని.
అట్టిచో నేను నీతో నిష్కారణవైరంబు బెట్టుకొందునా! అ
ట్లెన్నటికినిఁ దలంపకుము ఇప్పుడైననునీకృపాబలంబె యూఁ
తగాఁగైకొని, యయాతిని రక్షించెదను.

రాము—మాచితీ ఒకవేళ నీవు “శంకరవరంబున జన్మించినాడను
గదా! నా కేమిభయంబ”నితలంచి గర్వించియుంటివేమో నా
ప్రతిజ్ఞిర్చుకొనుటకై నిన్ను విడుచువాడనుగాను.

హను—మహానుభావా! నేను శంకరవరంబుచేఁ బుట్టితినిని గర్వించు
టలేదు. రామునిదయయున్నదికదాయని గర్వించుచున్నాను.

రాము—హనుమంతా! నీవుదూరమాలోచించుకొనుము. మనన్నే
హంబునకుభంగముగలిగినచోనీ కేమియుఁబ్రయోజనములేదు.

హను—దేవా! వీక్షింపనునరే. నేనుచూత్రము యయాతిని విడువను.
ఎట్టివేళలయందైనను నీనామస్మరణంబు నేను విడుచువాడ

నుగ్రహు.

రాము—ఇంక మనకు యుద్ధములేపుదా!

హను—అయ్యది సింహాచలమున నీవే కలకాపు.

రాము—హనుమంతా! నీతో రణంబానర్హులకు నాచిత్తంబు సమ్మతింపకున్నది. కావున నట్లుబలికితినిగాని నీకుభీతిల్లితిని మాల్పియుతలంపకుము.

హను—దేవా! ధర్మసంరక్షణార్థమైకదా మనయురువురమును సంగ్రామము సేయుచుంటిమి. కావున నందియంబందవలదు.

రాము—ఇంక నీతోమాటలతో, బ్రయోజనము లేదు.

మ. సురవిద్యాధర్మక్షేమార్థం రగులముఁ ♦ సౌక్మిందిదర్పంబునఁ జిరక్షితిఁ గయిం న్న రావణు ననిఁ జెందెడితీ వెంటి? వా నరమాతృకడపు చూడుమియిపుడె జ. ♦ స్వంబుందు నిన్నివ్వడే సురలోకంబును జేతుఁ వానిరవయిల్ ♦ శోకంపగా మారుతీ.

20. అనుబంధము.

(అత్తమును బ్రయోగించుచున్నాడు.)

హను—దేవా! నీకరుణగల్గి వధిఁజూచున్న సన్నీయత్తంబేమయుఁ జెయజాలదు ఇదిగో దీనినిఖండించితిని. నీతో నింకొకఁడునవి చెసికొనుచున్నాను. నీవొక్కొక్కతఁడలమురణంబాపుము. మన కుగలహము పెట్టినది యీవిశ్వామిత్రుడు గావున నీతనిరూపు ప్రధమంబునమాపెదను. (విశ్వామిత్రునిపై శిరవమాము కప్పచున్నాడు.)

విశ్వా—(కేకలిచుచు) ఇదియేమిపాపము రామా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

రాము—గురువర్యా! ఇయమందఁ కుడు. ఇతనిగర్వహృదయెదను. హను మా! నాయుడనున్న గాఢానిఁ జేటిచూడవలకు శక్యమా?

అయ్యో! భయంబుబోయుము. (నమస్కరించును.)
యయా—(రామునకు నమస్కరించును.)

రాము—హనుమా! కాలగతినిబట్టి యీ స్వల్పకలహారము మనకుఁ
గలిగినది. ఇయ్యది నీవింక మఱచిపోయి.

హను—

శా. దేవస్తవ్యచరిత్రునిన్నను మదాం. ధీభూతచిత్తుడనై
భావింపంగను లేక జన్మమున భూ. పాలాగ్రణింగావగా
నీవైరముదలంచి గర్వినయి నే. నిప్పల్లనిఁడాకే యే
మేవోభాషల నాడినాడ నితఁ దం. క్షీనన్న మద్దొంపవే
(నమస్కరించును)

రాము—హనుమా! లెమ్ము. లెమ్ము.

తే॥ గీ॥ మద్యశమువృద్ధి బొందింప. మదిందలంచి
యాయయాతికి భయంబు. నిచ్చినావ
టంచు మానసబుందు. ద. లంచువాడ
విరతవిద్యావ్రసాద! మా. రుతికుమార!
కాలగతినిబట్టి వచ్చినదాకిఁ జెలింపకుము.

విశ్వా—(హనుమంతుని జూచి)

మ. హరకార్యువరప్రభూతుడవు వే. దాంతార్థవిజ్ఞానశా
త్రురహస్యాగమవేది వారయ; భవి. పృథ్వీమృత్యు రామన
చరణాంభోరువాటంతనారతుడవై. శ్వర్యప్రభావుండవు
నరియెవ్వారని నీకుభూతలములో. నక! శ్రీమకున్నందనా!
హనుమంతా! మీకిరువురకును నీవోరాటరముఁగల్గించినకారణంబునూ
యింకాదు. మీమురువురిచిత్తంబుల్ల నరయదడలించియిట్లా
నర్చితిని. రామునియందున్న నీభక్తివల్లనాతీతంబన నాకిప్పు
మీరెరిగినది.

రాము—హనుమా! యయంతిరక్షింపబడెను. ఇంకనీకేమి కావలయును.

హను—నీకటాక్ష మెప్పుడును న్నాపైనుండుటయే నాకోరిక. మరియు నిట్లుగాక!

మంగళం మహాః శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

భూతలమునకా బ్రజలు • భూరిసుఖముల్ కనుచు

బుణ్ణములు నెలయుగాలిన్

నీతముగవర్షములు • నేలబడఁగానెప్పుడు

నిండుఫలమియుత పొలంబుల్

ఖ్యాతిగనురాజు -డఁ • గౌరవత జనంబులతి

గౌరవము భక్తినిశేంబుల్

నేతయునుధర్మగతి • నిదొలఁగకే వుడమి

నిన్ పతిమునేలు నతిరక్తి.

ఇది పస్తాచకము.

సంపూర్ణము.

నాల్గవ పేజీలో ఒకటవ అనుబంధము.

“మునిజనసుత కమలాసన సన్నిభ” అనువరుస.

అనవరతము విమునాత్మను మ్రొక్కెద

ముసీంద్రులారా! బుధనుతులారా

ఘనగుణులారా; కల్పవృక్షనిభులారా! ||అన||

మోక్షభదర్మస! మేపదివేలగు! నానదసము గడు పోవనో

మయ్యెను! దాసుడనుక్షుప్తము! దయగొని ప్రోవుడు||అన||

ఏడవ పేజీలో యెడమ అనుబంధము.

“కన్యలకు, బాగతలై, నారమదంబు” అను వరుస.

సరిసరి దుర్మదాంధ! తెలిసినీమది!

ఎఱుంగవె ముచిచెడ్డలు చెరువన నిన్నుచాలగ||సరిసరి||

మదిని భయముగొనతానా! మహిమజూపక యెమాన!

సదనమునకుబిలిచిపూజ సలుపవువుర! పరులనెంచి||

దుర్మదాంధ||

వేధసము దనసుమాని వీనిపూజనల్పితివా!

గాధిసుతుని క్రోధవిధము గాంచనేరవార! ఛీ!

దుర్మదాంధ!

పదునాల్గవ పేజీలో ఐదవ అనుబంధము.

“మనమైలమిలే—భంగుకాలోతా” అనువరుస.

అకటా! మదిలోగడునార్తిగల్గెనే! మందునిట్టిచెడువేట!

కడు తికమకలిట్టులు పొందవలసె హా! తిండిగాననీ పూట

నే! నేలవిడిచితినికోట! మఱి చాలనడిగనామాట!

యే! మూలతడిలేదునోట! నెట్లు మొత్తుకొందునీచోట! అకటా!

ఇరవైమూడవ పేజీలో ఆరవ అనుబంధము.

“మునికుక్కపాక్ష్యతామా! మునమైనదాడుత్రేమ” అనువరుస.

యతి! నాధ! కావునద్రూ! అప! రాధమమ్యపద్య!

మఱి క్రోధమూ నేలా! ననుభాధమూలమేళా!

కరు! గించి ప్రోవుదేవా! మన్నించునితనద్యావా!

కర్మ! యింతునినుకేరకథ! నిన్నెంచి నున్నించెదను! యతిపాద!

నలభైత్రయోగం పేజీలో పదిమూడవ అనుబంధము.

“జగదీశుమాయలను వర్ణింపుఁ నావాక్సరికితమాను” అనువరుస.
ఎంతని నేనుడువాడ| పరమేశ్వరీలయ| వర్ణింపగదగ|| నెంతని నేనుడు||
చింతల| జివికించు| శంతోష మొసమిడు
మితగ నాడించు| వేదించు సలపింతు| నెంతని నేనుడువాడ||
మనుష్యవర్ణమా| మాయునుగన్ పక
పూనుదురెన్నో పనుల్| కడుపు
జ్ఞానాంధులైనతంబు| సంతోష మొసేదపు
కానంగ నేరరా! కంబాక్షుకల్పనల|| నెంతని నేనుడువాడ||

నలభైయూతవ పేజీలో పదిమూడవ అనుబంధము.

“కురుకులభూషణులారా! పరగుణశోభితులారా!” అనువరుస
ఇనకులవారధిసోమ| దనుజసమాజవిరామా|
జనకజచిత్తాభిరామా|| ఇనకుల||
అనవరతంబునుసరిని| న్నంతరంగమునువిడి
ఘనతరనద్య కితోడ| గడుమునఁగొలుపుజాడ|
గనికరమొందకదలచుచు| గొవుమా| వేగఁబ్రోవుమా| కరుణఁ
బొవుమా|| ఇనకుల||

యేభై ఒకటవ పేజీలో పదిహేనవ అనుబంధము.

“బలేమంచి చవుక బేరము” అనువరుస.
నరే! యింకభయము నొందకునా
హరుఁడును| హరియును| నజాఁడును జొరంగనిమ్ము పోరువాడ|| నరే!

క్షణముననిడ! క్షణముననిరి! వణకునటులజేసెద!
 మనంబుండు! ధృఢనిగ్గియుము! మానకయి దెడనెడనరే!
 నీకన్యము! బల్పితిని! నీకభయంబిచ్చితిని!
 శోకంబిక్కివీడుము శుశ్లోకచరిత్ర! సుజననుతా!
 నీకయినేనిల్పువాడ! నీకమ్మిదిరమ్మలెమ్మనరే!

అర వైఎనిమిదవ పేజీలో పదునెనిమిదవ అనుబంధము.
 “శ్యామసుందర బన్సివాలా మతువాలా” అనువరుస.
 సుందరసీలమేఘశ్యామా! హా! రామా! గుణధామా! భా!
 సురరవి పంశసోమా!
 సంగరభీమా! సన్నతనామా! రా!
 క్షసమహాతీరవిరామా! హా! రామా! గుణధామా!
 భాసురరవిపంశసోమా!
 ధన్యుడనైతిన్ దల్పంగ నికా
 గణ్యా ధీశా! కరుణాకరాభాసురరవి॥

జెబ్బదిరెండవ పేజీలో పందొమ్మిదవ అనుబంధము.
 రఘురామా! గుణధామా! హా!
 యఘరహితాత్మా! ని నాత్మనెతురఘు!
 శరణుజేరిన! వారివిడచుటది! శాస్త్రసన్నతమే! దేవా
 యదిపరమపాతకము గాదా
 కరుణానుగొనుమా! మొఱివినుమా॥రఘురామా॥

శ్రీ సా హ స ము.

ఈనాటకము, శ్రీ “సురభి” కంపెనీ వారిలచే వాడబడుకాం
తామతినాటకము ననుసరించి వ్రాయబడినది.

సుసీల తనతల్లిడికి విరోధియగు నల్లయ్యను బెద్దాడ నిశ్చయించుకొని, చెలియగు భారతితో వనవిహారము చేయుట. సుసీల పరిణయమునాక నాడంతఃపురంబున నభయగు ప్రియంవదతో భర్త తాకకై నిరీక్షించుచుండుట. భర్తయు తాను భార్యా నమేతడయి వనవాసంబున తేగ నిశ్చయించిన విధరబెరిగించుట. సుసీలయు జల్లెడుని, భర్తవెంట వనవాసంబునకరుగుట. ధనహీనతను వైద్యుని చే మోసముజెంది ఇరువురును వేరువేరు మార్గములబడినటుట. సుసీల నైశ్చర్యనిఘంటును, కిరాతులచెంతను తన మానభంగము గాకుండ గొప్పాడుకొని, తుదకుపతినిజేరి, రాజ్యంబుగొని సుఖులై యుండుట మొదలుగాగల కథయంతయు పూర్తిగావర్ణించబడినది. పరసమున కారస ముప్పతిలు చుండును. శైలిహావుటకీ క్రింద పద్యములుదాహరణములు.

ఉ. భార్యకేకాంచితగొంచితగ్ గుణముఁజ్జ • భామాశిరోర
త్నముఁ జలజాతేక్షణఁ బద్మగంధినవలక్ • జక్తస్తవి
శీలకుంతల విభ్రాజిత బూర్ణచంద్ర నిభ • వక్త్ర నాసుశీలా
నతిఁ విలసద్విష్ణుపదాంబుజ చింతనపరక్ • విధ్యుత్ప్రవాళాధరన్॥
ఉ॥ ఎయ్యది కావులంబభిదయెయ్యది • యెవ్వరునీదుతండ్రి నీ
వియ్యెడ కేలవచ్చితివి కెన్నిదినంబులు • నిల్తువోగతం
యెయ్యది యేపురంబునకు నేగెద • విచ్చటనుండి తేటగాఁ
జయ్యనతెల్పుచూ వినగ సంతస మ • య్యెనురాకుమారకా॥

వెల రూ 0-8-0 లు మాత్రమే.

సలఁయువారు:—ఆర్. నంజీరావు అండ్ సన్.

బుక్కు సెల్లర్సు అండ్ ప్రింసర్సు,

విజయనగరం, ఆంధ్రప్రదేశ్.

క్రొత్తనాటకము!

రసభరితము!

ప ర శు రా మ గ ర్వ భ ం గ ము .

అన,

శే నుం త ప ం చ క ము .

మాతృదోషనివారణార్థమై పరశురాముడు హిమశైలంబున
కరిగిలపమాచరింప, పరమేశ్వరుడు పార్వతీ సహితృజ్ఞి కిరాతరూపం
బున ప్రత్యక్షమై వలయు వరంబులొసగి, శస్త్రాస్త్ర విద్యోపదేశంబుగా
మించి, పరశువుకను అస్త్రమొసంగి, అమరావతివిగాన ఇంద్రునివెంట
నంపుట. తండ్రియగుజమదగ్నిని, కామధేనువు నీయనందులకు కార్త
వీర్యాష్టనిమంతియగు చంద్రగుప్తుడుజంప, ఇరువదియొక్కమారు త్త
త్రీయకులంబును సంహరింప పరశురాముడు ప్రతినదాల్పుట. పరశు
రాముడు కార్తవీర్యాష్టనితో యుద్ధముజేసి జయించి, కైలాసవాసు
నికడకేగుట. ద్వారముకడనున్న నియాయకుడు లోనికిపోవ వీలులేద
నివారించ నాశనిపైగినిసి తనగదతో నొకదంతమును విరుగగొట్టుట.
అంతట పార్వతీపరమేశ్వరులు, శ్రీమహావిష్ణు ప్రత్యక్షమై. పార్వతీతో
కంబువారించి పరశురామునకు నిజాశేమంబునకు బోవననజ్ఞనొసగు
ట అంతటపరశురాముడు తననివాసంబునకురా, స్నేహితుడగు సు
నందునిచే తలిదండ్రులమృతివిని చింకించి, మనువుజేసిన ప్రతిశనువు
ర్తిచేయుటకు తిరిగి దీక్షవహించుట. పిదప నొకనాడు దశరథరాము
నిచే భర్గవరాముడు గర్వభంగమొందుట.

వెల కూ 0-8-0 లు మాత్రమే.

ఇట్లు,

ఆర్. సుజీవరావు అండ్ సన్.,

బుక్కు సెల్లర్లు,

పెజయనగరము.

[illegible]

1. 1900-1901, 1902-1903, 1904-1905, 1906-1907, 1908-1909, 1910-1911, 1912-1913, 1914-1915, 1916-1917, 1918-1919, 1920-1921, 1922-1923, 1924-1925, 1926-1927, 1928-1929, 1930-1931, 1932-1933, 1934-1935, 1936-1937, 1938-1939, 1940-1941, 1942-1943, 1944-1945, 1946-1947, 1948-1949, 1950-1951, 1952-1953, 1954-1955, 1956-1957, 1958-1959, 1960-1961, 1962-1963, 1964-1965, 1966-1967, 1968-1969, 1970-1971, 1972-1973, 1974-1975, 1976-1977, 1978-1979, 1980-1981, 1982-1983, 1984-1985, 1986-1987, 1988-1989, 1990-1991, 1992-1993, 1994-1995, 1996-1997, 1998-1999, 2000-2001, 2002-2003, 2004-2005, 2006-2007, 2008-2009, 2010-2011, 2012-2013, 2014-2015, 2016-2017, 2018-2019, 2020-2021, 2022-2023, 2024-2025, 2026-2027, 2028-2029, 2030-2031, 2032-2033, 2034-2035, 2036-2037, 2038-2039, 2040-2041, 2042-2043, 2044-2045, 2046-2047, 2048-2049, 2050-2051, 2052-2053, 2054-2055, 2056-2057, 2058-2059, 2060-2061, 2062-2063, 2064-2065, 2066-2067, 2068-2069, 2070-2071, 2072-2073, 2074-2075, 2076-2077, 2078-2079, 2080-2081, 2082-2083, 2084-2085, 2086-2087, 2088-2089, 2090-2091, 2092-2093, 2094-2095, 2096-2097, 2098-2099, 2100-2101, 2102-2103, 2104-2105, 2106-2107, 2108-2109, 2110-2111, 2112-2113, 2114-2115, 2116-2117, 2118-2119, 2120-2121, 2122-2123, 2124-2125, 2126-2127, 2128-2129, 2130-2131, 2132-2133, 2134-2135, 2136-2137, 2138-2139, 2140-2141, 2142-2143, 2144-2145, 2146-2147, 2148-2149, 2150-2151, 2152-2153, 2154-2155, 2156-2157, 2158-2159, 2160-2161, 2162-2163, 2164-2165, 2166-2167, 2168-2169, 2170-2171, 2172-2173, 2174-2175, 2176-2177, 2178-2179, 2180-2181, 2182-2183, 2184-2185, 2186-2187, 2188-2189, 2190-2191, 2192-2193, 2194-2195, 2196-2197, 2198-2199, 2200-2201, 2202-2203, 2204-2205, 2206-2207, 2208-2209, 2210-2211, 2212-2213, 2214-2215, 2216-2217, 2218-2219, 2220-2221, 2222-2223, 2224-2225, 2226-2227, 2228-2229, 2230-2231, 2232-2233, 2234-2235, 2236-2237, 2238-2239, 2240-2241, 2242-2243, 2244-2245, 2246-2247, 2248-2249, 2250-2251, 2252-2253, 2254-2255, 2256-2257, 2258-2259, 2260-2261, 2262-2263, 2264-2265, 2266-2267, 2268-2269, 2270-2271, 2272-2273, 2274-2275, 2276-2277, 2278-2279, 2280-2281, 2282-2283, 2284-2285, 2286-2287, 2288-2289, 2290-2291, 2292-2293, 2294-2295, 2296-2297, 2298-2299, 2300-2301, 2302-2303, 2304-2305, 2306-2307, 2308-2309, 2310-2311, 2312-2313, 2314-2315, 2316-2317, 2318-2319, 2320-2321, 2322-2323, 2324-2325, 2326-2327, 2328-2329, 2330-2331, 2332-2333, 2334-2335, 2336-2337, 2338-2339, 2340-2341, 2342-2343, 2344-2345, 2346-2347, 2348-2349, 2350-2351, 2352-2353, 2354-2355, 2356-2357, 2358-2359, 2360-2361, 2362-2363, 2364-2365, 2366-2367, 2368-2369, 2370-2371, 2372-2373, 2374-2375, 2376-2377, 2378-2379, 2380-2381, 2382-2383, 2384-2385, 2386-2387, 2388-2389, 2390-2391, 2392-2393, 2394-2395, 2396-2397, 2398-2399, 2400-2401, 2402-2403, 2404-2405, 2406-2407, 2408-2409, 2410-2411, 2412-2413, 2414-2415, 2416-2417, 2418-2419, 2420-2421, 2422-2423, 2424-2425, 2426-2427, 2428-2429, 2430-2431, 2432-2433, 2434-2435, 2436-2437, 2438-2439, 2440-2441, 2442-2443, 2444-2445, 2446-2447, 2448-2449, 2450-2451, 2452-2453, 2454-2455, 2456-2457, 2458-2459, 2460-2461, 2462-2463, 2464-2465, 2466-2467, 2468-2469, 2470-2471, 2472-2473, 2474-2475, 2476-2477, 2478-2479, 2480-2481, 2482-2483, 2484-2485, 2486-2487, 2488-2489, 2490-2491, 2492-2493, 2494-2495, 2496-2497, 2498-2499, 2500-2501, 2502-2503, 2504-2505, 2506-2507, 2508-2509, 2510-2511, 2512-2513, 2514-2515, 2516-2517, 2518-2519, 2520-2521, 2522-2523, 2524-2525, 2526-2527, 2528-2529, 2530-2531, 2532-2533, 2534-2535, 2536-2537, 2538-2539, 2540-2541, 2542-2543, 2544-2545, 2546-2547, 2548-2549, 2550-2551, 2552-2553, 2554-2555, 2556-2557, 2558-2559, 2560-2561, 2562-2563, 2564-2565, 2566-2567, 2568-2569, 2570-2571, 2572-2573, 2574-2575, 2576-2577, 2578-2579, 2580-2581, 2582-2583, 2584-2585, 2586-2587, 2588-2589, 2590-2591, 2592-2593, 2594-2595, 2596-2597, 2598-2599, 2600-2601, 2602-2603, 2604-2605, 2606-2607, 2608-2609, 2610-2611, 2612-2613, 2614-2615, 2616-2617, 2618-2619, 2620-2621, 2622-2623, 2624-2625, 2626-2627, 2628-2629, 2630-2631, 2632-2633, 2634-2635, 2636-2637, 2638-2639, 2640-2641, 2642-26

This image shows a highly textured surface, likely the cover or endpaper of an old book. The texture is dense and irregular, composed of many small, dark, and light-colored specks and fibers. There are some faint, horizontal lines or creases visible across the middle of the image, suggesting a fold or a seam. The overall appearance is aged and worn.

సంగీత సావిత్రి

సాంగస్య గలవు.

చక్కని శైలికలిగి, యధురములగుపద్యములుగల రస వంతమగు నాటకము. కడు చక్క, ప్లాటు పాత్రోష్క కడుంగడునద్యుత్తము ఇదివరకు వెలువడిన వానికన్న చాలప్రాశస్త్యముగనున్నది, ప్రేక్షకనుకూలము. వెల. రూ. 0-12-0లు

సంగీతపరిహార

పాటలు గలవు.

శ్రోతనాటకము. భక్తిరసప్రధానము. ఏద్యము చదివిన మనస్సు తన్మయత్వము గాంచును. సృష్టాదునిభక్తిచారవశ్యత, హరణ్యాకసిపుని భగవద్గూఢణ గాంచితిరతలను. నూతన ఫక్కినివాయబడినది. పరిదర్శనానుకూలముగ నున్నది, వెల. రూ. 0-12-0లు

సంగీతకృష్ణలీల

మంచి ముట్టులుగల పాటలు గలవు.

శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముని జనన మహిమాలినము, బాల్యక్రిడా వినోదములు, కంసవధ కడునేర్పుతో వర్ణింపబడినవి. బాల్యక్రిడలు జదువునపుడు గలుగునవ్వు, కంసవధ సమయమున దోచుభీతి, శ్రీకృష్ణుని నిజస్వరూప సందర్శనంబునగలుగు యాహ్లాదమునకు మేరయే లేదు. ప్రతివారును చదివితూనందింప దగినది, వెల. రూ. 0-12-0లు

ప్రొఫెసర్. సంజీవిరావు అండ్ సన్,

బుక్కు సెలర్సు,

విజయనగరం.

